

10^ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»

Αθήνα, 12-14 Νοεμβρίου 2015

(<http://www.eleto.gr/gr/Conference10.html>)

Σάββατο, 14 Νοεμβρίου 2015, 17:10-19:10

Ανοικτή συζήτηση:

«Για μια γραμματική του νεοελληνικού επιστημονικού λόγου – Γλωσσικά και ορολογικά ζητήματα των ειδικών γλωσσών των θεματικών πεδίων που δεν καλύπτονται από τις σύγχρονες γραμματικές»

Προς μια γραμματική της Νεοελληνικής Νομικής Γλώσσας

Παναγιώτης Γ. Κριμπάς

Περίληψη

Στην ελληνόγλωσση βιβλιογραφία έχουν επανειλημμένα επισημανθεί ζητήματα πλημμελούς χρήσης της νεοελληνικής νομικής γλώσσας (Σταυράκης 2010· †Μάνεσης 1999) μέσα από παραδείγματα που έχουν αντληθεί από έγγραφα τα οποία έχουν συνταχθεί από νομικούς κατά την άσκηση των λειτουργημάτων τους. Είναι δε γεγονός ότι η νεοελληνική νομική γλώσσα δεν αφορά αποκλειστικά και μόνο τους νομικούς, αλλά κάθε πολίτη, δεδομένου ότι το δίκαιο της εκάστοτε έννομης τάξης διέπει όλους τους πολίτες της και ότι, σε κάθε γλώσσα, είναι πολύ περισσότεροι οι νομικοί όροι που έχουν εισχωρήσει στη γενική γλώσσα, παρά το αντίστροφο (π.χ. *δικαίωμα, ιδιοκτήτης, κληρονόμος, καταδικάζω, ληστεία, κράτος, ποινή, εταιρεία, χρέος, εξόφληση, εξαπατώ, οικόπεδο* κ.ά.), συχνά με μεταφορική και/ή εξωνομική σημασία. Για τους σκοπούς της παρούσας συζήτησης, θα εντοπίσουμε και εξετάσουμε τις ιδιαιτερότητες της νεοελληνικής νομικής γλώσσας ανάλογα με το γλωσσικό επίπεδο στο οποίο εμφανίζονται και θα ελέγξουμε αν και κατά πόσο αυτές περιγράφονται στη σχολική γραμματική (συγκεκριμένα την τρέχουσα *Γραμματική νέας ελληνικής γλώσσας. Α΄, Β΄ και Γ΄ Γυμνασίου* του ΟΕΔΒ των Χατζησαββίδη και Χατζησαββίδου): όταν στην τελευταία εξετάζεται δεδομένο φαινόμενο, θα δηλώνουμε ρητά αυτό το γεγονός· διαφορετικά, θα εννοείται ότι το εν λόγω φαινόμενο δεν εξετάζεται στη σχολική γραμματική. Συγκεκριμένα, θα γίνει λόγος για ιδιαιτερότητες στο φωνολογικό/ φωνοτακτικό, στο μορφολογικό στο συντακτικό και μορφοσυντακτικό, και στο γραφηματικό επίπεδο, ενώ ειδική ενότητα περιλαμβάνεται σε σχέση με ζητήματα μίξης κωδίκων (code-mixing) και πλημμελούς χρήσης (misuse). Τονίζουμε εξ αρχής ότι κάποιες από τις ιδιαιτερότητες της νεοελληνικής νομικής γλώσσας απαντούν, σε διάφορους βαθμούς, και στην τεχνική Νεοελληνική άλλων θεματικών πεδίων. Η παρούσα συμβολή καταλήγει, μεταξύ άλλων, στο συμπέρασμα ότι, αφενός, η σχολική γραμματική καλύπτει μέρος μόνο των ιδιαιτεροτήτων που συναντά κανείς στη νεοελληνική νομική γλώσσα και, αφετέρου, η εκπόνηση μιας γραμματικής της νεοελληνικής νομικής γλώσσας, στο πλαίσιο της εκπόνησης μιας γραμματικής του νεοελληνικού επιστημονικού λόγου θα ήταν ευκαία.

Λέξεις-κλειδιά: *ειδική γλώσσα, γλώσσα για ειδικούς σκοπούς, Καθαρεύουσα, λόγια Νεοελληνική, Νεοελληνική Κοινή, ΝΕΚ, νεοελληνική νομική γλώσσα, νομική γλώσσα, σχολική γραμματική*

0. Εισαγωγή

Το Δίκαιο, το οποίο διέπει όλες σχεδόν τις ανθρώπινες δραστηριότητες, έχει άμεση σύνδεση με τη Γλώσσα. Ομολογουμένως, οι νομικοί δεν είναι ακόμη επαρκώς εξοικειωμένοι με το οικείο έργο των Επιστημών της Γλώσσας (†Tiersma 1999: 1), ενώ πολλοί ειδικοί του εκάστοτε θεματικού πεδίου σε όλες τις χώρες, ιδίως μάλιστα στα θεσμικά θεματικά πεδία, συχνά δεν υποψιάζονται (ή δεν ενδιαφέρονται να μάθουν) πόσο σημαντικός είναι ο ρόλος της συστηματικής μελέτης των χαρακτηριστικών της οικείας ειδικής γλώσσας¹ για την επιστήμη που υπηρετούν (Bhreatnach 2011:

¹ Στη διεθνή βιβλιογραφία χρησιμοποιούνται ποικίλοι όροι για να δηλώσουν την εν λόγω έννοια: λ.χ. η Calvi (2004), αναφέρει έξι σχετικούς όρους που χρησιμοποιούνται ως συνώνυμοι ή σχεδόν συνώνυμοι στην ισπανόφωνη βιβλιογραφία. Η διεθνής τυποποίηση έχει υιοθετήσει, προκειμένου για την αγγλική, ως προτιμώμενο όρο τον όρο *special*

133), καθώς αποτελεί όχι απλώς το μέσο έκφρασης κάθε επιστημονικού και/ ή τεχνικού θεματικού πεδίου, αλλά και το πειραματικό εργαστήριο μέσα στο οποίο ελέγχεται ο βαθμός οντολογικής και επιστημονικής συστηματοποίησης και τυποποίησής του. Η ειδική γλώσσα και ορολογία αφενός διευκολύνει και επιταχύνει την επικοινωνία μεταξύ των ειδικών του θεματικού πεδίου και αφετέρου διατρανώνει τη σύνδεσή τους με το οικείο θεματικό πεδίο, συμβάλλει, δηλαδή, στη διαμόρφωση της ταυτότητάς τους και στο αίσθημα του (συν-)ανήκειν (Blücker 2010: 94· Närvänen 1999: 76). Αυτή, ομολογουμένως, η πλευρά της ειδικής γλώσσας και ορολογίας εξηγεί εν μέρει και την απροθυμία των ειδικών του εκάστοτε θεματικού πεδίου να «ανεχτούν» την ανάμιξη ορολόγων, γλωσσολόγων και άλλων ειδικών στο «δικό τους» θεματικό πεδίο, όπως θα απαιτούσε ο διεπιστημονικός χαρακτήρας των περισσότερων θεματικών πεδίων στην εποχή μας· δεν θα πρέπει όμως να λησμονούν ότι *η ορθή χρήση της ειδικής γλώσσας εξασφαλίζει την ίδια την ύπαρξη και εξέλιξη του εκάστοτε θεματικού πεδίου* (Βαλεοντής και Κριμπάς 2014: 265).

Στην ελληνόγλωσση βιβλιογραφία έχουν επανειλημμένα επισημανθεί ζητήματα πλημμελούς χρήσης της ΝΕΝΓ (Σταυράκης 2010: XI–XII και ολόκληρο· †Μάνεσης 1999: 76–78 και ολόκληρο) μέσα από παραδείγματα που έχουν αντληθεί από έγγραφα τα οποία έχουν συνταχθεί από νομικούς κατά την άσκηση των λειτουργημάτων τους. Σε κάθε περίπτωση, θα πρέπει να καταστεί κοινή πεποίθηση ότι η νεοελληνική νομική γλώσσα (ΝΓ) δεν αφορά αποκλειστικά και μόνο τους νομικούς, αλλά κάθε πολίτη, δεδομένου: α) ότι το δίκαιο της εκάστοτε έννομης τάξης διέπει όλους τους πολίτες της· β) ότι σε κάθε γλώσσα, είναι πολύ περισσότεροι οι νομικοί όροι που έχουν εισχωρήσει στη γενική γλώσσα (ΓΓ), παρά το αντίστροφο· στη Νεοελληνική μπορεί κανείς ενδεικτικά αναφέρει όρους όπως: **δικαίωμα, ιδιοκτήτης, κληρονόμος, καταδικάζω, ληστεία, κράτος, ποινή, εταιρεία, χρέος, εξόφληση, εξαπατώ, οικόπεδο** κ.ά., η σημασία των οποίων έχει συχνά τροποποιηθεί στη ΓΓ, συνήθως λόγω μεταφορικής χρήσης. Γι' αυτό και, κατά τη γνώμη μας, οι ιδιαιτερότητες τουλάχιστον της ΝΕΝΓ δεν αποτελούν «μύθο», όπως έχει υποστηριχθεί γενικά για τη ΝΓ (†Tiersma 2006: ολόκληρο), διότι ακριβώς η ΝΕΝΓ είναι που επηρεάζει κατά κανόνα το επίσημο ύφος της ΓΓ, και όχι το αντίστροφο.

1. Φύση και ορισμός της Νομικής Γλώσσας

Η ΝΓ είναι μια θεσμική γλώσσα για ειδικούς σκοπούς (Βαλεοντής και Κριμπάς, *στο ίδιο*: 21²), η οποία, σε αντίθεση με τις γλώσσες για ειδικούς σκοπούς των περισσότερων θεματικών πεδίων, οι οποίες παρουσιάζουν αυτονομία έναντι της ΓΓ, υπό την έννοια ότι οι ποικιλίες των ειδικών γλωσσών δεν την επηρεάζουν (Cabré 2004: 26–27 με τις εκεί παραπομπές), βρίσκεται σε έντονη και διαχρονική αλληλεπίδραση με άλλες υφολογικές ποικιλίες δεδομένης γλώσσας, της ΓΓ συμπεριλαμβανομένης, δεδομένου ότι:

- οροποιεί λέξεις από παλαιότερα στάδια της ΓΓ (**διατροφή, ζημία, αποδοχή** κ.ά.),
- προσδίδει νομική υπόσταση σε όρους άλλων θεματικών πεδίων ή σε λέξεις της ΓΓ με ιδιαίτερη σημασία για συγκεκριμένη νομική υπόθεση, όταν τέτοια λεξικά στοιχεία «εισέρχονται» σε δεδομένο νομικό κείμενο (**τοξική ουσία** <Χημεία>, <Ιατρική>, **μέγιστη ταχύτητα** <Φυσική> κ.ά.), και
- εμπλουτίζει τη ΓΓ με λέξεις που χρησιμοποιούνται πλέον με μη νομική σημασία ή με νομική σημασία, αλλά τόσο συχνά, ώστε καθίστανται γνωστές στο σύνολο των μη νομικών ομιλητών (**δικαίωμα, ιδιοκτήτης, κληρονόμος, καταδικάζω, ληστεία, κράτος, ποινή, εταιρεία, χρέος, εξόφληση, εξαπατώ, οικόπεδο** κ.ά.) (Βαλεοντής και Κριμπάς, *στο ίδιο*: 24–25).

language και η ελληνική τυποποίηση, αντίστοιχα, τον όρο *ειδική γλώσσα*. Εδώ χρησιμοποιούμε τόσο τον όρο *ειδική γλώσσα*, όσο και τον όρο *γλώσσα για ειδικούς σκοπούς*, χωρίς σημασιολογική διάκριση μεταξύ τους.

² Πβ. Newmark (1988: 44) σε σχέση με τη νομική μετάφραση.

Εκτός, όμως, από αυτές τις ιδιαιτερότητες που τη διακρίνουν από άλλες γλώσσες για ειδικούς σκοπούς, η ΝΓ εμφανίζει και ιδιαιτερότητες σε σχέση με τη ΓΓ. Ο Βλαχόπουλος (2003: 22), για παράδειγμα, γράφει ότι:

Η νομική γλώσσα διαφέρει από την καθομιλουμένη γλώσσα έχοντας ιδιαίτερα γνωρίσματα. Τα ιδιαίτερα αυτά στοιχεία διαφοροποιούν την πρώτη από τη δεύτερη και παράλληλα συνιστούν τα υφολογικά χαρακτηριστικά της νομικής γλώσσας.

Αυτό σημαίνει ότι κάθε ΝΓ διαθέτει «*είδια* (< *είδος*) γλωσσικά μέσα έκφρασης» (Βαλεοντής και Κριμπάς στο *ίδιο*: 14)· για παράδειγμα, στη Νεοελληνική Νομική Γλώσσα (ΝΕΝΓ) συναντάμε:

- όρους όπως **εφεσιβάλλω, αναιρεσείων, αντιμωλία, καταπιστευματοδόχος, πολιτικώς ενάγων,**
- φράσεις όπως **καθ' ύλην αρμόδιο** (δικαστήριο), **κατά τόπον αρμόδιο** (δικαστήριο), **κατ' αντιμωλία** (δίκη), **κρίνει παραδεκτή** (την αγωγή), **ποινικά κολάσιμη** (πράξη/ παράλειψη), **παρίσταται δια ή μετά** (ο διάδικος), **δικάζει ερήμην** (το δικαστήριο), **να κρατηθεί** (η υπόθεση), **κεκλεισμένων των θυρών** (δίκη), και
- τρόπους σύνταξης όπως αυξημένη χρήση ρηματικών ουσιαστικών (*ονοματικοποίηση*), παθητική σύνταξη, σχήμα υπερβατό κ.ά.

Ένας περιεκτικός ορισμός της ΝΓ (Βαλεοντής και Κριμπάς, στο *ίδιο*: 564–565· Κριμπάς 2014: 564–565) θα μπορούσε να είναι ο ακόλουθος:

μία ή περισσότερες ιδιαίτερες, από σημασιολογική, εκφραστική και ορολογική, ενίοτε δε και από συντακτική και μορφολογική άποψη, κατηγορίες ενός **ομιλούμενου ή ομιληθέντος γλωσσικού κώδικα** οι οποίες αναπτύχθηκαν και/ ή αναπτύσσονται από τους νομικούς επιστήμονες, λειτουργούς και επαγγελματίες (στο εξής απλώς: νομικούς) για τους σκοπούς: α) της διατύπωσης **κανόνων δικαίου και νόμων**³, οι οποίοι απευθύνονται τόσο σε νομικούς όσο και σε μη νομικούς, απαιτούν ωστόσο συχνά τη συνδρομή των νομικών για να κατανοηθούν από μη νομικούς· β) της διατύπωσης θεωρητικών απόψεων στο πλαίσιο της Νομικής Επιστήμης, οι οποίες απευθύνονται κυρίως σε νομικούς ή σπουδαστές της Νομικής Επιστήμης, σε φορείς διοικητικής και πολιτικής εξουσίας οι οποίοι μπορεί να είναι νομικοί ή όχι, αλλά – θεωρητικά τουλάχιστον – σε κάθε πολίτη που ενδιαφέρεται για θέματα δικαίου.

Δεδομένης της σύγχυσης που σημειώνεται κατά καιρούς στη βιβλιογραφία⁴, τονίζουμε ότι η ΝΓ δεν θα πρέπει να συγχέεται με τη στενότερη αυτής έννοια της νομικής ορολογίας (ΝΟ), η οποία αποτελεί απλώς ένα (απαραίτητο) υποσύνολο της πρώτης⁵.

Διότι, εκτός της ορολογίας, η ΝΓ περιλαμβάνει, όπως προελέχθη, και άλλα **είδια γλωσσικά μέσα έκφρασης**, τα οποία δεν είναι όροι, χρησιμοποιούνται όμως κατά κόρον στη ΝΓ. Ωστόσο, μια αναλυτική περιγραφή των διαγλωσσικώς εμφανιζόμενων χαρακτηριστικών της ΝΓ θα υπερέβαινε τους σκοπούς της Στρογγυλής Τράπεζας του 10ου Συνεδρίου «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»⁶, η οποία,

³ Για τη διάκριση μεταξύ *κανόνων δικαίου* και *νόμων* από πλευράς δικανικής γλωσσολογίας και κειμενογλωσσολογίας βλ. Παναρέτου (2009: 159–162).

⁴ Βλ. π.χ. de Groot, “The Influence of Problems of Legal Translation on Comparative Law Research” στο C.J.W. Baaij (επιμ.) *The Role of Legal Translation in Legal Harmonization*. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer, σειρά Law & Business, 2012, 139–159, σσ. 140-141: «[...] it is of primary importance to establish that one legal language must be translated into another legal language. One should not translate from a legal language into the ordinary words of the TL, but into the legal terminology of the TL. If the TL is used in several legal systems as the language of the law, a conscious choice must be made for the terminology of one of the possible target legal languages. [...]» Οι υπογραμμίσεις δικές μας.

⁵ Ορθότατα ο Σταυράκης (2010) τιτλοφορεί το έργο του «Νεοελληνική νομική γλώσσα και ορολογία», ώστε να δείξει ότι πρόκειται για δύο διαφορετικές έννοιες.

⁶ Αναλυτικότερα γι' αυτές βλ. Βαλεοντής και Κριμπάς (2014: 31–41).

σε σχέση με τη ΝΓ, αφορά μόνο τα γνωρίσματα ειδικά της Νεοελληνικής Νομικής Γλώσσας (ΝΕΝΓ), και μάλιστα όχι σε σχέση με τη ΝΓ άλλων γλωσσών, αλλά σε σχέση με τη νεοελληνική ΓΓ, τ.έ. τη Νεοελληνική Κοινή (ΝΕΚ) της σχολικής γραμματικής⁷. Για τους σκοπούς της παρούσας συζήτησης, θα εντοπίσουμε και εξετάσουμε αυτές τις ιδιαιτερότητες ανάλογα με το γλωσσικό επίπεδο στο οποίο εμφανίζονται και θα ελέγξουμε αν και κατά πόσο αυτές περιγράφονται στη σχολική γραμματική⁸: όταν στην τελευταία εξετάζεται δεδομένο φαινόμενο, αυτό το γεγονός θα αναφέρεται ρητά στην παρούσα συμβολή· διαφορετικά, θα εννοείται ότι το εν λόγω φαινόμενο δεν εξετάζεται στη σχολική γραμματική. Σημειωτέον, ωστόσο, ότι η σχολική γραμματική, όταν εξετάζει τέτοια φαινόμενα, κάνει λόγο, κατά κανόνα, για «(πολύ) τυπικό ύφος» κ.τ.ό. (Χατζησαββίδης και Χατζησαββίδου, στο ίδιο: 94 κ.α.), στο οποίο εντάσσει ρητά και τα νομικά κείμενα (Χατζησαββίδης και Χατζησαββίδου, στο ίδιο: 181).

Συγκεκριμένα, θα γίνει λόγος για ιδιαιτερότητες στο φωνολογικό/ φωνοτακτικό επίπεδο, ιδιαιτερότητες στο μορφολογικό επίπεδο, ιδιαιτερότητες στο συντακτικό και μορφοσυντακτικό επίπεδο, και ιδιαιτερότητες στο γραφηματικό επίπεδο, ενώ ειδική ενότητα περιλαμβάνεται σε σχέση με ζητήματα μίξης κωδικών (code-mixing) και πλημμελούς χρήσης (misuse). Οπωσδήποτε, δεδομένου του περιορισμένου χρόνου της συζήτησης, οι σχετικές λίστες δεν είναι εξαντλητικές. Τονίζουμε, επίσης, εξ αρχής ότι κάποιες από τις ιδιαιτερότητες της ΝΕΝΓ απαντούν, σε διάφορους βαθμούς, και στην τεχνική Νεοελληνική άλλων θεματικών πεδίων.

2. Ιδιαιτερότητες στο φωνολογικό/ φωνοτακτικό επίπεδο

Η λόγια προέλευση του μεγαλύτερου μέρους της ΝΕΝΓ, όπως και κάθε τεχνικής ποικιλίας της Νεοελληνικής, αλλά και η ηχητική σαφήνεια που επιβάλλει ο δικανικός λόγος, ευθύνονται για την παρουσία συμφωνικών ακολουθιών οι οποίες, παραδοσιακά τουλάχιστον, υπήρξαν δυσπρόφερτες για τους φυσικούς ομιλητές της Νεοελληνικής⁹. Δεν μιλάμε, ασφαλώς, για περισσότερα φωνήματα στη ΝΕΝΓ σε σχέση με τη ΓΓ, αλλά για περισσότερους φωνοτακτικούς συνδυασμούς. Συγκεκριμένα:

- στη ΝΕΝΓ απαντούν συχνότερα απ' όσο – τουλάχιστον παραδοσιακά – στη ΓΓ συμφωνικές ακολουθίες προερχόμενες από την Καθαρεύουσα, όπως /pt/, /kt/, /xθ/, /sθ/, /fθ/, /kv/, /mf/, /nθ/, /nð/, /v□m/, /fθr/, /fst/ κ.ά. (**πτῶχωση, κτήμα, καταδικασθείς, ευθύνη, εδέχθη, έφθασε** κ.ά.), οι περισσότερες από τις οποίες δεν προφέρονταν με τον ίδιο τρόπο στην αρχαία Ελληνική (με εξαίρεση τις /pt/, /kt/), αλλά προέκυψαν από την κατά γράμμα νεοελληνική προφορά των λόγιων λέξεων από πλήρη άγνοια του φαινομένου της αλλοφωνίας, συνηθέστατης και απολύτως

⁷ Γι' αυτό και η εδώ πραγμάτευση του ζητήματος πραγματοποιείται με διαφορετική σειρά και από διαφορετική σκοπιά απ' ό,τι στο έργο μας Βαλεοντής και Κριμπάς (2014: 17–41, 44–48, 54–58, 128–130).

⁸ Χρησιμοποιήσαμε, για αυτό το σκοπό, το εξαιρετικό, από επιστημονική και παιδαγωγική άποψη, έργο Χατζησαββίδης και Χατζησαββίδου (στο ίδιο) *Γραμματική νέας ελληνικής γλώσσας. Α', Β' και Γ' Γυμνασίου* (Αθήνα: ΟΕΔΒ), τ.έ. την επίσημη γραμματική που διδάσκονται στην κρατική δευτεροβάθμια εκπαίδευση οι έλληνες μαθητές.

⁹ Η επίδραση του λόγου των ΜΜΕ και η εκτεταμένη έκθεση στον προφορικό λόγο ξένων γλωσσών έχουν αμβλύνει την πρόσδεση του μέσου ομιλητή της Νεοελληνικής στη φωνολογία και φωνοταξία της φυσικής του γλώσσας. Έτσι, ενώ οι λαϊκοί ομιλητές παραδοσιακά δεν μπορούσαν να προφέρουν εύκολα ληκτικά σύμφωνα (πλην του -ς), σήμερα αυτό το χαρακτηριστικό έχει αμβλυνθεί (π.χ. παλαιότερα έλεγαν **συφέρο**, σήμερα οι περισσότεροι δεν έχουν δυσκολία στο να προφέρουν **συμφέρον**· παρομοίως το **μπετό** και το **μπετόν**, το **γκαρσόνι** και το **γκαρσόν**, το **πεντάλι** – ή ακόμα και **μπετάλι** – και το **πεντάλ** κ.ά.). Αυτό, στον προφορικό λόγο, δεν είναι απαραίτητα θετικό, όπως θα έσπευδε κανείς να ισχυριστεί, καθώς ο μέσος ομιλητής της ΝΕΚ έχει χάσει πλέον τη φυσική αίσθηση της γλώσσας του και τη συνακόλουθη αφομοιωτική δύναμή της, και ομιλεί με οδηγό την ορθογραφία αντί τη φυσική τάση και ροή της προφοράς του, πρακτική που διαδίδεται κυρίως μέσα από τον ξύλινο προφορικό λόγο των ΜΜΕ. Έτσι ο Έλληνας κατέληξε δέσμιος ενός αισθήματος γλωσσικής ανεπάρκειας και άρα ανάγκης για επιτήδευση, για επανεκμάθηση της ίδιας του της γλώσσας εκ θεμελίων, σαν να μην την κατείχε ήδη με φυσικό τρόπο· γι' αυτό και πλέον έχουμε κυριολεκτικά «χρήστες» της Νεοελληνικής, και όχι «ομιλητές» της. Και ο γράφων, που μόλις τώρα διατύπωσε τα ανωτέρω, δεν εξαιρεί τον εαυτό του από μέρος, έστω, της επίδρασης αυτής της αναπόδραστης πλέον γλωσσικής πραγματικότητας. Τονίζουμε, ωστόσο, ότι στο γραπτό, επίσημο λόγο, ισχύουν – καλώς ή κακώς – άλλες συμβάσεις, που δεν θα πρέπει να επηρεάζουν τον προφορικό μας λόγο.

φυσικής στη διαχρονική Ελληνική: εύλογα συνιστάται, επομένως, τουλάχιστον στο εξής, να αποφεύγεται η περαιτέρω δημιουργία ή η επιλογή όρων που περιέχουν τέτοιες ακολουθίες, όταν αυτό είναι δυνατό (Αλεβαντής 2014: 32): η σχολική γραμματική αναφέρει ακροθιγώς αυτό το φαινόμενο, κατά την εξέταση των απόλυτων αριθμητικών επιθέτων (Χατζησαββίδης και Χατζησαββίδου, χ.χ.: 62)

- στη ΝΕΝΓ απαντούν με ασυνίζητο *-/-* λέξεις οι οποίες, στη ΓΓ, εμφανίζονται μόνο με συνιζημένο (**ζημία, κληρονομία** κ.ά.) (Σταυράκης, *στο ίδιο*: 139)
- στη ΝΕΝΓ απαντά συχνότερα το ληκτικό *-ν* απ' όσο στη ΓΓ (στην οποία παραδοσιακά δεν ήταν ανεκτό) (**συμφέρον, ενάγων, κατ' αντιμωλίαν, ενώπιον** κ.ά.) και, στο ίδιο πλαίσιο, αποφεύγεται η γραφή και εκφορά του τελικού *-ε* και *-α* που αναπτύσσεται συχνά σε ρηματικούς τύπους, ιδίως στη Ν. Ελλάδα, μετά από συμφωνόληκτη κατάληξη *-ν* στο αυθόρμητο και μη τυπικό ύφος (**είπαν** αντί **είπανε**, **δικάζουν** αντί **δικάζουνε**, **ερχόμεουν** αντί **ερχόμεουνα**, **θυμόταν** αντί **θυμότανε** κ.ά.): η σχολική γραμματική αναφέρει αυτό το φαινόμενο (Χατζησαββίδης και Χατζησαββίδου, *στο ίδιο*: 82–83, 87–88, 91–92, 98): στη ΝΕΝΓ, επιβιώσεις του ληκτικού *-ν* απαντούν και στην αιτιατική ενικού θηλυκών ονομάτων (**κατ' ουσίαν, κατ' αντιμωλίαν, κατ' οικονομίαν, κατ' έφεσιν** κ.ά.)
- η επιδίωξη ρητορικής σαφήνειας στο δικανικό λόγο, εξάλλου, οδηγεί τους περισσότερους νομικούς λ.χ. στο να προφέρουν – πράγμα εσφαλμένο – το *-ν* της αιτιατικής ενικού του οριστικού άρθρου χωρίς τη λεγόμενη **αφομοίωση ηχηρότητας** (π.χ. προφέρουν τη φράση «τον βασικό μέτοχο» ως /tonvasi'ko'metoxo/ αντί /tovasi'ko'metoxo/ ή /tomvasi'ko'metoxo/), την οποία, ορθά, δέχεται και η σχολική γραμματική (Χατζησαββίδης και Χατζησαββίδου, *στο ίδιο*: 20). Η λατρευτική προσκόλληση στις συνδηλώσεις τέτοιων λόγιων συμφωνικών ακολουθιών οδήγησε, άλλωστε, σε μορφολογικά αδικαιολόγητους τύπους και στη ΓΓ, όπως **μελαμψός** (αντί **μελαψός**), **μεγενθύνω** (αντί **μεγεθύνω < μέγεθος**), **Οκτώμβριος** (αντί **Οκτώβριος < λατ. October**), **να αποτανθώ** (αντί **να αποταθώ < αποτείνω > αόρ. απειτάθην**, πβ. **τάση** και όχι ***τάνση**), τα οποία μόλις τις τελευταίες δύο δεκαετίες έγιναν αντιληπτά και άρχισαν να διορθώνονται από όσους δεν είναι φανατικοί υπέρμαχοι του γλωσσικού *laissez-faire*¹⁰ πάση θυσία.
- στη ΝΕΝΓ (όπως γενικότερα στο τυπικό ύφος) αποφεύγονται τα φθογγικά πάθη (**με ένα έγγραφο** αντί **μ' ένα έγγραφο, για αυτούς τους λόγους** αντί **γι' αυτούς τους λόγους** κ.ά.), με εξαίρεση τα λόγια (**αφ' ενός, αφ' ετέρου, αφ' ής στιγμής** κ.ά., κάποια από τα οποία, ωστόσο, γράφονται συχνά και ως μία λέξη: **αφενός, αφετέρου** κ.λπ.): η σχολική γραμματική αναφέρει το φαινόμενο και, μόνο ακροθιγώς, τη σχέση του με τις υφολογικές ποικιλίες (Χατζησαββίδης και Χατζησαββίδου, *στο ίδιο*: 21, 103)
- στη ΝΕΝΓ απουσιάζουν σχεδόν ολοκληρωτικά λέξεις που να λήγουν σε σύμφωνο άλλο από τα ληκτικά της Ελληνικής στη ΝΕΝΓ, σχεδόν παντελής απουσία άκλιτων ονοματικών τύπων, στο πλαίσιο της επιμελούς αποφυγής κάθε είδους (συχνά ακόμη και αφομοιωμένων στο κλιτικό

¹⁰ Οι περιγραφικοί (descriptivists), οι οποίοι ορθότατα ξεκίνησαν με αφετηρία τη σκέψη της υπεράσπισης της φυσικής και διαρκώς εξελισσόμενης γλώσσας απέναντι στις διαρκείς ρυθμιστικές παρεμβάσεις των εκάστοτε καθαρολόγων, έχουν πλέον καταλήξει να υπερασπίζονται αυτό ακριβώς που άλλοτε θα πολεμούσαν (βλ. ενδ. <http://www.sarantakos.com/language/oktombr.html>, επίσκεψη 31 Οκτωβρίου 2015), δεδομένου ότι η κοινή χρήση ρέπει συχνά προς άσκοπους υπερλογισιατισμούς και υπερδιορθώσεις και όχι προς λαϊκότερες «παραφθορές». Θα πρέπει, κάποτε, να διακρίνουν μεταξύ των δύο αυτών καταστάσεων και να αποδεχθούν μια μετα-ρυθμιστική (meta-prescriptivist) στρατηγική για την απαλλαγή από τέτοια φαινόμενα που αποτελούν απλώς τη γλωσσική επισφράγιση και επιβράβευση συμπλεγμάτων συμπεριφορών του απώτερου παρελθόντος ή του παρόντος, και όχι φυσική γλωσσική εξέλιξη στο στόμα αθών ομιλητών ή *in vitro* γλωσσικό σχεδιασμό για την κάλυψη ορολογικών αναγκών. Θα πρέπει, όμως, και να αποδεχθούν ότι οι γνησίως λόγιοι (τ.έ. όχι προερχόμενοι από υπερδιορθώσεις) τύποι, πέρα από τις απαραίτητες κλιτικές προσαρμογές για την ένταξή τους στο μορφολογικό (ενίοτε και συντακτικό) σύστημα της ΝΕΚ, δεν επιδέχονται άλλη παρέμβαση στη γραπτή μορφή τους, ακριβώς διότι ελήφθησαν ως «εσωτερικά» δάνεια με παγιωμένη μορφή.

σύστημα της ΝΕΚ) άμεσων δανείων, για τα οποία γίνεται λόγος αναλυτικότερα στην επόμενη ενότητα¹¹.

3. Ιδιαιτερότητες στο μορφολογικό επίπεδο

Παρά τις αδιαμφισβήτητες ομοιότητές της με τις περισσότερες ευρωπαϊκές νομικές γλώσσες (Κουτσιβίτης 1994: 225), η ΝΕΝΓ ως όλο (τ.έ. όχι μόνο ως προς την ορολογία της) εμφανίζει (υπό το πρίσμα μιας συγχρονικής ανάλυσης) κάποιες μορφολογικές ιδιαιτερότητες. Λόγω της άλλοτε επικράτησης της Καθαρεύουσας, στη σύγχρονη ΝΕΝΓ επιβιώνουν λόγια στοιχεία που δεν περιορίζονται απλώς στο λεξικό επίπεδο (ορολογία και λοιπά λεξικά στοιχεία), αλλά εκτείνονται και στο μορφολογικό, ενίοτε με τον λόγιο τύπο να συνυπάρχει με τον δημώδη (Σταυράκης, *στο ίδιο*: 49–57· †Μάνεσης, *στο ίδιο*: 37–65)¹². Συγκεκριμένα:

Ονοματικοί τύποι¹³

- λόγια ονομαστική ενικού (γ' κλίσης) σε αρσενικούς και ουδέτερους ονοματικούς τύπους (μετοχές) ενεργητικού ενεστώτα, ενεργητικού και παθητικού αορίστου (**ενάγων, αιών, προσφεύγων/ προσφεύγον, αναιρεσείων, εκκαλών, παθών, ζημιώσας/ ζημιώσαν, προστήσας, προστιθείς, διαταχθείς/ διαταχθέν, διαφέρων, καθήκων, περιβάλλον, συμφέρον, διαφυγόν** [κέρδος], **δεχθείς/ δεχθέν** κ.ά.): η σχολική γραμματική αναφέρει αυτό το φαινόμενο (Χατζησαββίδης και Χατζησαββίδου, *στο ίδιο*: 44, 55, 61, 94, 99, 128), αν και, όπως προεκτέθηκε, αναφέρεται απλώς σε «πολύ τυπικό ύφος» και σε «κείμενα θεολογικού περιεχομένου», χωρίς ρητή μνεία του νομικού ύφους (Χατζησαββίδης και Χατζησαββίδου, *στο ίδιο*: 94, 128)
- ενίοτε, λόγια ονομαστική ενικού (γ' κλίσης) σε θηλυκούς ονοματικούς τύπους (**Ελλάς, ιδιότης, βαρύτης** κ.ά.): η σχολική γραμματική αναφέρει αυτό το φαινόμενο (Χατζησαββίδης και Χατζησαββίδου, *στο ίδιο*: 38)
- λόγια γενική ενικού (γ' κλίσης) σε αρσενικούς, και σπανιότερα θηλυκούς, ονοματικούς τύπους (**ενάγοντος, αιούντος, ζημιώσαντος, προστιθέντος, Ελλάδος** κ.ά.): η σχολική γραμματική αναφέρει ακροθιγώς αυτό το φαινόμενο (Χατζησαββίδης και Χατζησαββίδου, *στο ίδιο*: 34, 38)
- λόγια γενική ενικού (α' και γ' κλίσης) σε θηλυκούς ονοματικούς τύπους όταν ο τύπος του αρσενικού χρησιμοποιείται και για το θηλυκό (**της δικαστού, της μάρτυρος, της γραμματέως, της εισαγγελέως, της νομέως** κ.ά.)
- λόγιος καταβίβασμός του τόνου στη γενική ενικού (β' κλίσης) και πληθυντικού (όλων των κλίσεων) ακόμη και σε επίθετα (ιδίως σε στερεότυπες εκφράσεις, σύμπλοκους πολυλεκτικούς όρους και σύμπλοκα πολυλεκτικά ονόματα), και πάντως σε περισσότερες περιπτώσεις απ' ό,τι στη ΓΓ (**Αρείου Πάγου, ενόπλων δυνάμεων, σώματα ασφαλείας** κ.ά.) (†Μάνεσης 1999: 47): η σχολική γραμματική αναφέρει αυτό το φαινόμενο (Χατζησαββίδης και Χατζησαββίδου, *στο ίδιο*: 36, 39, 42, 51, 61)
- συχνή χρήση, και όχι μόνο σε στερεότυπες εκφράσεις, της κατάληξης γενικής ενικού θηλυκών ονοματικών τύπων γ' κλίσης **-εως** αντί **-ης** (**αποφάσεως, εκδικάσεως, υποθέσεως** κ.ά.): η σχολική γραμματική αναφέρει αυτό το φαινόμενο (Χατζησαββίδης και Χατζησαββίδου, *στο ίδιο*: 40)
- ενίοτε, ιδίως σε στερεότυπες εκφράσεις και σε θηλυκούς ονοματικούς τύπους (μετοχές) στους χρόνους που αναφέρονται παραπάνω στην πρώτη κουκκίδα, λόγια τροπή του *α* σε *η* στη γενική πτώση ενικού αριθμού συριστικόληκτων θηλυκών ονοματικών τύπων α' κλίσης, αλλά όχι

¹¹ Για τις λιγοστές εξαιρέσεις, όπως π.χ. ο όρος *ντάμπινγκ*, βλ. Koutsivitis (1986: 18).

¹² Για μια πολύ ενδιαφέρουσα σύνοψη της ιστορίας της διαμάχης μεταξύ καθαρευουσιάνων και δημοτικιστών σε σχέση με την ελληνική νομική γλώσσα βλ. Mattila (2006: 60–64). Πβ. και Παναρέτου (*στο ίδιο*: 119).

¹³ Σε αυτή την ενότητα οι μετοχές εξετάζονται ως προς την ονοματική πλευρά τους.

υποχρεωτικά (*τραπέζης, εναγούσης, εκδοθείσης, ζημιωσάσης* κ.ά.): η σχολική γραμματική αναφέρει ακροθιγώς αυτό το φαινόμενο (Χατζησαββίδης και Χατζησαββίδου, *στο ίδιο*: 38)

- περισσότερα υπολείμματα δοτικής πτώσης απ' ό,τι στη ΓΓ, ιδίως σε στερεότυπες λέξεις και εκφράσεις (*αντιμωλί□, νόμ□ αβάσιμος, ουσί□ αβάσιμος, δικηγόρος παρ' Εφέταις*¹⁴ κ.ά.)
- χρήση κατάληξης ονομαστικής ενικού αρσενικού γένους (όλων των κλίσεων) σε πολλά θηλυκά ουσιαστικά που δηλώνουν θεσμική ιδιότητα (*ο/ η δικαστής, ο/ η πρόεδρος, ο/ η συνήγορος, ο/ η μάρτυρας ή ο/ η μάρτυς* κ.ά.)
- λόγια κλητική ενικού (α' και γ' κλίσης), σπανιότερα δε και πληθυντικού, σε αρσενικούς – και θηλυκούς, όταν ταυτίζονται μορφολογικά με τους αρσενικούς – ονοματικούς τύπους (*κύριε Εισηγητά, κύριε Ανακριτά, κύριε/ κυρία Εισαγγελεύ, κύριοι Δικασταί* [αλλά όχι **κυρίαί Δικασταί*], *κύριοι Εφέται* [αλλά όχι **κυρίαί Εφέται*] κ.ά.): η σχολική γραμματική αναφέρει αυτό το φαινόμενο (Χατζησαββίδης και Χατζησαββίδου, *στο ίδιο*: 35, 46)
- διατήρηση, σε πάγιες εκφράσεις, του λόγιου παραδείγματος των τριγενών και μονοκατάληκτων επιθέτων β' κλίσης (*ανήκεστος βλάβη, επίμορτος αγροληψία* κ.ά.) και των τριγενών και τρικατάληκτων επιθέτων γ' κλίσης (*βαρεία αμέλεια*, αλλά και *βαριά αμέλεια* κ.ά.): η σχολική γραμματική αναφέρει ακροθιγώς αυτό το φαινόμενο (Χατζησαββίδης και Χατζησαββίδου, *στο ίδιο*: 51, 53, 60, 61)
- ουσιαστικοποίηση εμπρόθετων προσδιορισμών (*ο καθ' ού ή καθού, η καθ' ής, ο υπέρ ού, η υπέρ ής* κ.ά.)
- γενικότερη τάση προς λογιότερη ονοματική κλίση, ακόμα και όπου αυτή δεν είναι παγιωμένη ή απαραίτητη (*του μάρτυρος* αντί *του μάρτυρα, τους δικαστάς* αντί *τους δικαστές* κ.ά.), η οποία βρίσκεται σε διαλεκτική σχέση με την υποχρεωτική χρήση λόγιας κλίσης στα θηλυκά με αρσενική κατάληξη για τα οποία έγινε λόγος λίγο παραπάνω (π.χ. ο θηλυκός τύπος *της μάρτυρος* ενισχύει τη λόγια κλίση και του αρσενικού τύπου, που αποτελεί τη βάση του θηλυκού, κ.ο.κ.)
- ιδίως στη ΝΕΝΓ της ΕΕ, χρήση πληθυντικού όρων που δηλώνουν έννοιες οι οποίες, στη ΓΓ, χρησιμοποιούνται κανονικά μόνο στον ενικό (*singularia tantum*) (*οι πολιτικές, οι πρακτικές, οι στρατηγικές, οι δράσεις* κ.ά.), με αποτέλεσμα να δημιουργείται μια σειρά καινοφανών αφηρημένων εννοιών στον πληθυντικό (Λουπάκη 2005: 80-82, με τις εκεί παραπομπές), με τις οποίες, ωστόσο, οι ομιλητές της ΝΕΚ εξοικειώνονται όλο και περισσότερο. Τέτοιες χρήσεις είναι, σε ποικίλους βαθμούς, αποτέλεσμα της προτροπής για όσο το δυνατόν περισσότερη επιφανειακή σύγκλιση μεταξύ των διαφόρων γλωσσικών εκδοχών των νομικών κειμένων της ΕΕ (Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2003: 19–20). Μια τέτοια σύγκλιση είναι, ασφαλώς, εφικτή σε διάφορους βαθμούς, δεδομένης της γλωσσογενετικής συγγένειας μεταξύ των περισσότερων γλωσσών της ΕΕ, οι οποίες ανήκουν στη λεγόμενη ινδοευρωπαϊκή (ΙΕ) οικογένεια, αλλά και της έντονης εκφραστικής επίδρασής τους σε μη ΙΕ γλώσσες της ΕΕ όπως η Φινλανδική, η Εσθονική, η Ουγγρική (όλες φινουογγρικές) και η Μαλτέζικη (σημιτική). Η ίδια αυτή προσπάθεια σύγκλισης είναι εύλογο να οδηγήσει σε ενίοτε σε *παρεμβολή (intereference)* (Neubert και Shreve 1992: 17, 119, 150) από τη γλώσσα-πηγή, φαινόμενο αυτονόητο σε κάθε γλώσσα για ειδικούς σκοπούς. Υπάρχουν όμως ανεκτές και μη ανεκτές περιπτώσεις παρεμβολής, και οι δεύτερες είναι σήμερα μάλλον ανύπαρκτες στα ελληνόγλωσσα κείμενα της ΕΕ
- περισσότερη πολυτυπία (σε όλες τις κλίσεις) και λιγότερη μορφολογική ομοιομορφία (σε όλες τις κλίσεις) σε σχέση με τη ΓΓ (*επίμορτος αγροληψία* και *επίμορτη αγροληψία, κατ' αντιμωλίαν* και *κατ' αντιμωλία, αναίρεσης* και *αναιρέσεως, νόμιμη αιτία* και *νόμιμος αιτία, βαρείας αμέλειας* και *βαρείας αμελείας* και *βαριάς αμέλειας* κ.ά.), βασικά λόγω εντονότερης ανάμιξης

¹⁴ Σημειώνω την υπογεγραμμένη για περισσότερη σαφήνεια.

δημώδους και λόγιας γλώσσας, αλλά και έλλειψης κεντρικού φορέα που να ρυθμίζει τη νεοελληνική νομική ορολογία¹⁵.

Επιρρηματικοί τύποι

- εκτενής χρήση της επιρρηματικής κατάληξης *-ως/ -ώς* (**πολιτικώς ενάγων, αστικώς υπεύθυνος, αχρεωστήτως** κ.ά.) αντί της δημώδους *-α/ -ά*: η σχολική γραμματική αναφέρει αυτό το φαινόμενο (Χατζησαββίδης και Χατζησαββίδου, *στο ίδιο*: 100)
- εκτενής χρήση της επιρρηματικής *-ί* (**αμελλητί, απιμωρητί** κ.ά.)
- χρήση λόγιων επιρρηματικών εκφράσεων (εμπρόθετων προσδιορισμών, δοτικοφανών επιρρημάτων) που δημιουργούν, αναγκαστικά, μια κάποια εξάρτηση της γραμματικής της ΝΕΝΓ από τη γραμματική της αρχαίας Ελληνικής, προκειμένου να επιτευχθεί η ορθή τους χρήση και κατανόηση, δεδομένου ότι μεταξύ τους συναντά κανείς λ.χ. περισσότερα υπολείμματα δοτικής πτώσης απ' ό,τι στη ΓΓ (**αντιμωλί□, νόμ□ αβάσιμος, ουσί□ αβάσιμος**¹⁶ κ.ά.), επιβιώσεις του ληκτικού *-ν* στην αιτιατική ενικού θηλυκών ονομάτων (**κατ' ουσίαν, κατ' αντιμωλίαν, κατ' οικονομίαν** κ.ά.), ουσιαστικοποίηση εμπρόθετων προσδιορισμών (π.χ. **ο καθ' ού ή καθού, ο υπέρ ού**) κ.ά.

Ρηματικοί τύποι¹⁷

- χρήση λόγιας μετοχής ενεργητικού και παθητικού ενεστώτα, ενεργητικού και παθητικού αορίστου, παθητικού παρακειμένου (**ενάγων/ ενάγουσα, αιτών/ αιτούσα, προσφεύγων/ προσφεύγουσα/ προσφεύγον, αναιρεσείων/ αναιρεσείουσα, εκκαλών/ εκκαλούσα, παθών/ παθούσα, ζημιώσας/ ζημιώσασα/ ζημιώσαν, προστήσας/ προστήσασα, προστιθείς/ προστιθείσα, διαταχθείς/ διαταχθείσα/ διαταχθέν, διαφέρων, καθήκων, περιβάλλον, συμφέρον, διαφυγόν** [κέρδος], **εναγόμενος/ εναγομένη, αιτούμενος/ αιτούμενη** και **αιτουμένη, δεχθείς/ δεχθείσα/ δεχθέν, αναιρεθείσα, δεδικασμένο, δεδουλευμένα** κ.ά.), ακόμη δε και παθητικού μέλλοντα (**κληθησόμενος/ κληθησομένη** [Κύπρος], **εκδοθησόμενη/ εκδοθησομένη** κ.ά.), χρόνου του οποίου η μετοχή κατά κανόνα δεν χρησιμοποιείται σε άλλη υφολογική ποικιλία: η σχολική γραμματική αναφέρει αυτό το φαινόμενο (Χατζησαββίδης και Χατζησαββίδου, *στο ίδιο*: 44, 55, 61, 94, 99, 128), αν και, όπως προεκτέθηκε, αναφέρεται απλώς σε «πολύ τυπικό ύφος» και σε «κείμενα θεολογικού περιεχομένου», χωρίς ρητή μνεία του νομικού ύφους (Χατζησαββίδης και Χατζησαββίδου, *στο ίδιο*: 94, 128)
- συχνότερη, σε σχέση με τη ΓΓ, χρήση του λόγιου ενεργητικού και παθητικού απαρεμφάτου, συνήθως ουσιαστικοποιημένου ή ως μέρος στερεότυπων εκφράσεων (**το δικάζειν, το δικάζεσθαι, το εκλέγειν, το εκλέγεσθαι, ούτως ειπείν, φέρ' ειπείν** κ.ά.)
- τάση προς λογιότερη ρηματική κλίση, με περισσότερες άτονες και εσωτερικές χρονικές αυξήσεις, προτίμηση στις συμφωνόληκτες (λόγιες) καταλήξεις παθητικής φωνής, αποφυγή της ανομοίωσης τριβόμενων, ρηματικές καταλήξεις σε *-ο* (**εγράφετο** αντί **γραφόταν, εκαλούντο** αντί **καλούνταν** κ.ά.) κ.ά. (**απεφάσισε** αντί **αποφάσισε, εδόθη** αντί **δόθηκε, εδέχθησαν** αντί **δέχτηκαν, εξητήθη** αντί **ζητήθηκε** κ.ά.), η οποία βρίσκεται σε διαλεκτική σχέση με τη χρήση λόγιων μετοχών, προς τις οποίες αντιστοιχίζεται πληρέστερα και ομαλότερα η λογιότερη κλίση (π.χ. σε σχέση με το **δέχτηκε**, το **εδέχθη** αντιστοιχίζεται ευκολότερα προς το **δεχθείς/ -είσα/ -έν** κ.ο.κ.): η σχολική γραμματική αναφέρει ποικίλα τέτοια φαινόμενα σε πολλές ενότητες της (Χατζησαββίδης και Χατζησαββίδου, *στο ίδιο*: 78–79, 82–83, 87–88, 91–92, 98).

¹⁵ Άλλο το ζήτημα ότι η χρήση κάποιων τύπων ή συνδυασμών αντενδείκνυται στη θεωρία των γλωσσικών επιστημών.

¹⁶ Σημειώνω την υπογεγραμμένη για περισσότερη σαφήνεια.

¹⁷ Σε αυτή την ενότητα οι μετοχές εξετάζονται ως προς την ρηματική πλευρά τους.

Γνωρίσματα που εκτείνονται σε περισσότερα μέρη του λόγου

- πολλά προθήματα (**προ-, παρα-, περι-, επι-** κ.λπ.) για την παραγωγή σύνθετων λέξεων από απλές λέξεις (που ήταν ήδη όροι ή όχι (**αναπομπή, αποπομπή, παραπομπή· διάδικος, κατάδικος, σύνδικος· αναστέλλω, αποστέλλω, καταστέλλω, περιστέλλω** κ.ά.))¹⁸. η σχολική γραμματική αναφέρει τέτοια προθήματα, χωρίς ωστόσο ρητή αναφορά στο ύφος στο οποίο τα συναντά κανείς περισσότερο (Χατζησαββίδης και Χατζησαββίδου, *στο ίδιο*: 160)
- διαφόρων ειδών μορφολογικές ασυμμετρίες εντός του γλωσσικού συστήματος, κυρίως λόγω έλλειψης κεντρικού φορέα που να ρυθμίζει τη ΝΕΝΓ· έτσι π.χ. υπάρχουν οι ταυτόσημοι όροι **εφεσιβάλλω** και **εκκαλώ**, αλλά ο πρώτος παράγει μόνο το επίθετο **εφεσίβλητος** (= που προσβλήθηκε με έφεση), ενώ ο δεύτερος μόνο το επίθετο **ανέκκλητος** (= που δεν μπορεί να προσβληθεί με έφεση)
- πολύ μικρότερο ποσοστό πάγιων *είδων* παραγωγικών μορφημάτων¹⁹ σε σύγκριση με τους όρους – και τα παράγωγα αυτών ρήματα και επιρρήματα – της νεοελληνικής τεχνικής γλώσσας άλλων θεματικών πεδίων (όπως είναι π.χ. οι χημικοί, βιολογικοί, ιατρικοί, πληροφορικοί, μαθηματικοί κ.ά. όροι, οι οποίοι παράγονται βάσει προσφυμάτων όπως τα **-ένιο, -ύλιο, -άνιο, -γενής, -γόνο, μεγα-, γιγα-** κ.ά.), αλλά πολύ περισσότερα παραγωγικά μορφήματα σε σχέση με τη ΝΓ άλλων γλωσσών. Σε αυτά εντάσσονται επιθήματα, συνήθως ρηματικής προέλευσης, π.χ. **-δόχος (δικαιοδόχος, καταπιστευματοδόχος, δωρεοδόχος, εντολοδόχος), -δοσία (δικαιοδοσία, εγγυοδοσία), -λήπτης (δωρεολήπτης, δικαιολήπτης), -δικείο (Κακουργιοδικείο, Ειρηνοδικείο), -δίκης (Παισματοδίκης, Ειρηνοδίκης), -ούχος (δικαιούχος, κληρούχος), -δικία (αρνησιδικία, αντιδικία, δωσιδικία, επιδικία, ερημοδικία, εκκρεμοδικία), -βλητος (εφεσίβλητος, αναιρεσίβλητος), -δικος (διάδικος, αντίδικος, επίδικος, κατάδικος, υπόδικος, φυγόδικος), -γραφο (χρεόγραφο, αξιόγραφο, δικόγραφο, απόγραφο), -βαρής (ετεροβαρής, αμφοτεροβαρής), -ρυθμος (ομόρρυθμος, ετερόρρυθμος)** κ.ά., καθώς και προθήματα, συνήθως ονοματικής προέλευσης (από ουσιαστικά, επίθετα ή αντωνυμίες που μπορεί ή όχι να είναι τα ίδια, αντίστοιχα, νομικοί όροι ή οροστοιχεία νομικών όρων), π.χ. **δωρεο-, εφεσί-, αναιρεσί-, δικαιο-** κ.ά. όπως εύκολα διακρίνει κανείς στους προαναφερθέντες όρους, αλλά και **τριτ- (τριτανακοπή, τριτεγγύηση), αυτο-/ αυτ-/ αυθ- (αυτοσύμβαση, αυτασφάλιση, αυθαίρετος), μεσ- (μεσεγγύηση)** κ.ά.
- σχεδόν παντελής απουσία άκλιτων ονοματικών τύπων, στο πλαίσιο της επιμελούς αποφυγής κάθε είδους (συχνά ακόμη και αφομοιωμένων στο κλιτικό σύστημα της ΝΕΚ²⁰) άμεσων δανείων· έτσι στη ΝΕΝΓ, ιδίως στα δικόγραφα και τις δικαστικές αποφάσεις, το **φαξ** (< αγγλ. **fax** < λατ. **fac simile**) αναφέρεται ως **τηλεομοιότυπο**, το **γκολ** (αγγλ. < **goal**) αναφέρεται ως **τέρμα** κ.ά. Σημειωτέον ότι η αποφυγή (ενν. άμεσων) δάνειων όρων ή λέξεων, *όταν η χρήση τους δεν είναι αναγκαία*²¹, τίθεται και ως ρητή επιταγή στη σ. 14 του *Εγχειριδίου οδηγιών για την κωδικοποίηση της νομοθεσίας* (Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης 2006: 14):

Πρέπει κατά κανόνα να αποφεύγεται η χρήση ξένων όρων ή λέξεων. Εάν οι κωδικοποιούμενες διατάξεις περιλαμβάνουν ξένους όρους ή λέξεις, χωρίς αυτό να είναι αναγκαίο, πρέπει, κατά την κωδικοποίηση, να αποδίδονται στην νεοελληνική γλώσσα, εφόσον έχει διαπλαστεί σχετικώς

¹⁸ Πβ. όσα αναφέρει ο Mattila (*στο ίδιο*: 173–174) σε σχέση με τη γερμανική ΝΓ.

¹⁹ Οι προθέσεις δεν περιλαμβάνονται σε αυτά, καθώς απαντούν και στη ΓΓ.

²⁰ Όπως η **πόρτα** (< λατ. **porta**) που αναφέρεται συχνά ως **θύρα**, η **σκάλα** (< λατ. **scala**) που αναφέρεται συχνά ως **κλιμακοστάσιο**, το **σπίτι** (< λατ. **hospitium**) που αναφέρεται συχνά ως **οικία**. Αυτή η γλωσσική συμπεριφορά, ωστόσο, είναι μάλλον ξενοφοβική και δηλωτική προσπάθειας υπεραντιλήρωσης, όταν πρόκειται για λέξεις τόσο καλά ενσωματωμένες στο φωνολογικό και μορφολογικό σύστημα της Ελληνικής.

²¹ Διερωτάται κανείς αν η χρήση όρων όπως **θύρα** αντί **πόρτα**, **οικία** αντί **σπίτι** κ.λπ. αντικαθιστά όντως μη αναγκαία δάνεια, ή μήπως συνιστά η ίδια μη αναγκαία χρήση αρχαϊσμών όπως αυτοί που αναφέρει η (Παναρέτου, *στο ίδιο*: 116).

δόκιμος όρος. Εάν υπάρχει ελληνικός όρος, ο οποίος δεν έχει επικρατήσει, παρατίθεται και ο ξενόγλωσσος εντός παρενθέσεως.

Αν και, εκ πρώτης όψεως, η σχεδόν παντελής απουσία άμεσων λεξικών δανείων δεν φαίνεται να επηρεάζει τη μορφολογία της ΝΕΝΓ, μια προσεκτικότερη ματιά δείχνει ότι αυτό το φαινόμενο οδηγεί και στη σχεδόν παντελή απουσία άκλιτων ονοματικών τύπων, οι οποίοι μάλιστα αναφέρονται ρητά ως υπαρκτή κατηγορία της ΝΕΚ στη σχολική γραμματική (Χατζησαββίδης και Χατζησαββίδου, στο *ίδιο*: 45, 56). Είναι γεγονός ότι η μορφολογία της ΝΕΝΓ εμφανίζεται περισσότερο καθαρολογική σε σχέση με εκείνη της ΓΓ ή άλλων τεχνικών ποικιλιών της Νεοελληνικής.

4. Ιδιαιτερότητες στο συντακτικό και το μορφοσυντακτικό επίπεδο

Η ΝΕΝΓ εμφανίζει και ορισμένες συντακτικές και μορφοσυντακτικές ιδιαιτερότητες σε σύγκριση με τη ΓΓ. Οι πλέον χαρακτηριστικές είναι:

- η τυπική και αποπροσωποποιημένη σύνταξη, με συχνή χρήση παθητικής φωνής (**το όχημα κατασχέθηκε από την Υ.Α. Ηγουμενίτσας** αντί **η Υ.Α. Ηγουμενίτσας κατέσχεσε το όχημα** κ.ά.)· η σχολική γραμματική αναφέρει αυτό το φαινόμενο (Χατζησαββίδης και Χατζησαββίδου, στο *ίδιο*: 124, 132–133).
- αξιοπρόσεκτα περίπλοκες και μακροσκελείς περίοδοι, οφειλόμενες, μεταξύ άλλων, στην **ονοματικοποίηση** (Βαλεοντής και Κριμπάς, στο *ίδιο*: 32), για την οποία βλ. επόμενη κουκκίδα· ως τυπικό παράδειγμα του συντακτικά περίπλοκου νομικού ύφους έστω το παρακάτω απόσπασμα απόφασης του Αρείου Πάγου, το οποίο, όπως διαπιστώνει κανείς εύκολα, αποτελείται μόνο από μία περίοδο που περιλαμβάνει πολλές παρατακτικά συνδεδεμένες κύριες προτάσεις, καθώς και άφθονους προσδιορισμούς όπως δευτερεύουσες προτάσεις, μετοχές, επεξηγήσεις κ.ά.:

«Κατ' αυτού άσκησαν αναιρέσεις ο μεν Εισαγγελέας Αρείου Πάγου την υπ' αριθμ. 63/2007 και δη μόνο κατά του απαλλακτικού μέρους αυτού που αφορά την απόρριψη της εφέσεως του Εισαγγελέα Εφετών Λάρισας και αναφέρεται στον κατηγορούμενο Χ3 στις 26-11-2007, οι δε κατηγορούμενοι Χ2 και Χ1 στις 3-12-2007 ενώπιον του γραμματέα Εφετείου Λάρισας και δη ο μεν πρώτος δια πληρεξουσίου, (ήτοι της δικηγόρου Θεσσαλονίκης [...]), με βάση του από 30-11-2007 ειδικού πληρεξουσίου, στο οποίο το γνήσιο της υπογραφής του αναιρεσειόντος βεβαιώνεται από τον δικηγόρο Θεσσαλονίκης [...]), η δε δεύτερη η ίδια, τις υπ' αριθμ. 20 και 19/2007 αναιρέσεις προβάλλοντες ο μεν Εισαγγελέας Αρείου Πάγου έλλειψη ειδικής και εμπειριστατωμένης αιτιολογίας οι δε κατηγορούμενοι α) έλλειψη ειδικής και εμπειριστατωμένης αιτιολογίας και δη - γενικά- διότι το προσβαλλόμενο βούλευμα αα) περιέχει πιστή κατά λέξη επανάληψη του αιτιολογικού του πρωτοδίκου βουλεύματος ββ) περιέχει ασαφείς αιτιολογίες και δη σε σχέση με το έγκλημα της διατάραξης της ασφάλειας συγκοινωνιών δεν αναφέρει από πού προκύπτει η ιδιαίτερη υποχρέωση για τον έλεγχο της ασφάλειας του αυτοκινήτου και του φορτίου του, δεν περιέχει ουδεμία αιτιολογία σε σχέση με το απαραίτητο στοιχείο της γνώσης ότι εκ της ενεργείας τους μπορεί να προκύψει κίνδυνος για άνθρωπο και της αποδοχής εκ μέρους τους του σχετικού αποτελέσματος.»²²

Η σχολική γραμματική αναφέρει το φαινόμενο του μακροπεριόδου λόγου στο τυπικό ύφος (Χατζησαββίδης και Χατζησαββίδου, στο *ίδιο*: 181)

- η **ονοματικοποίηση (nominalisation)**, δηλαδή προτίμηση στη χρήση ονοματικών (ρηματικών ουσιαστικών, ρηματικών επιθέτων κ.λπ.) αντί ρηματικών τύπων στο νομικό λόγο ([...] *ώστε να*

²² ΑΠ 601/2008

έχει **υποχρέωση να προβεί σε γνωστοποίηση** της διεύθυνσης της κατοικίας του στην ανωτέρω Εισαγγελική Αρχή αντί [...] ώστε να **υποχρεούται να γνωστοποιήσει** τη διεύθυνση της κατοικίας του στην ανωτέρω Εισαγγελική Αρχή κ.ά.), χαρακτηριστικό που απαντά γενικότερα στο επίσημο ύφος όσων γλωσσών διαθέτουν τις γραμματικές κατηγορίες του *ρήματος* και του *ονόματος* και οδηγεί στην αυξημένη χρήση γενικής πτώσης (γενικής υποκειμενικής, γενικής αντικειμενικής) και στην καταβολή περισσότερης νοητικής προσπάθειας και χρόνου κατανόησης (Παναρέτου 2009: 114–116), ενώ – το σημαντικότερο – επηρεάζει και τη συντακτική-σημασιολογική λειτουργικότητα των επιθέτων, των προθέσεων και των ρημάτων (Mattiello 2010: 133–134)

- η ευρεία χρήση μετοχικής σύνταξης, π.χ. (**τα προσκομιζόμενα από τον εκκαλούντα αποδεικτικά, ο αιτών άσυλο, ο αιτών την αναίρεση** κ.ά.)
- η χρήση, ιδίως – αλλά όχι αποκλειστικά – σε πάγιες εκφράσεις, λόγιων προθέσεων που πάντοτε ή εν προκειμένω συντάσσονται με γενική (**ενώπιον, υπό, επί, δια, περί** κ.ά.) ή δοτική (**εν, παρά, συν** κ.ά.)²³ · η σχολική γραμματική αναφέρει αυτό το φαινόμενο (Χατζησαββίδης και Χατζησαββίδου, στο *ίδιο*: 140–143)
- η αυξημένη χρήση – ιδίως στη ΝΕΓ της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Koutsivitis 1986: 18–19) – ρημάτων που συντάσσονται με γενική, όπως τα **δικαιούμαι, τυγχάνω, έπομαι, υπερισχύω, επιλαμβάνομαι** κτλ. (Λουπάκη 2005: 80–82 με τις εκεί παραπομπές), η κατάχρηση των οποίων οδηγεί συχνά, τόσο στη ΝΓ όσο και στη ΓΓ και στις ειδικές γλώσσες άλλων θεματικών πεδίων, σε υπερδιορθώσεις όπως η εσφαλμένη χρήση του **επιδέχομαι + γεν.** (λ.χ. **η ποινή δεν επιδέχεται μείωσης** αντί **η ποινή δεν επιδέχεται μείωση**) κ.ά.
- άλλες συντακτικές υπερδιορθώσεις που αποσκοπούν σε μια βεβιασμένη και σφαλερή εντύπωση αρχαιοπρέπειας ή υψηλής γλωσσικής ποιότητας, όπως το **αφορώ σε + αιτ.** (αντί του ορθού **αφορώ + αιτ.**, πβ. **αυτό δεν σε αφορά** και όχι **αυτό δεν σου αφορά/αυτό δεν αφορά σε σένα**)²⁴
- η αυξημένη χρήση των λόγιων τύπων **ουδείς/ ουδεμία/ ουδέν** με τη συνακόλουθη παράλειψη του **δεν** (**ουδείς λόγος συντρέχει, ουδεμία ένδειξη υφίσταται, ουδέν ακίνητο ανευρέθη** κ.ά.)· είναι λάθος να χρησιμοποιείται το **δεν** σε τέτοιες περιπτώσεις (αφού **δεν < ουδέν**), παρότι τέτοια εμφιατική χρήση μαρτυρείται σποραδικά σε αρχαία ελληνικά κείμενα
- η αυξημένη παραγωγή σύμπλοκων πολυλεκτικών όρων βάσει συγκεκριμένου συντακτικού σχήματος, και συγκεκριμένα Επίθετο + Ουσιαστικό, ή Ουσιαστικό + Ουσιαστικό σε γεν. πτώση, ή Ουσιαστικό + Επίθετο + Ουσιαστικό σε γεν. πτώση (**γονική μέριμνα, έγκλημα διακινδύνευσης, προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, βαρεία αμέλεια, αντιποίηση αρχής** κ.ά.)· η προαναφερθείσα **ονοματικοποίηση** συμβάλλει έντονα στην παραγωγή και ταγίωση σύμπλοκων πολυλεκτικών όρων βάσει των δύο τελευταίων από τους

²³ Δεδομένου ότι η αιτιατική είναι η πτώση που κανονικά συντάσσονται οι προθέσεις στη ΓΓ, η χρήση, στη ΝΓ, λόγιων προθέσεων που πάντοτε ή εν προκειμένω συντάσσονται με αιτιατική (κατά, εις, επί κ.ά.) αφορά όχι τη γραμματική, αλλά αποκλειστικά το λεξιλόγιο της ΝΓ, συνεπώς δεν αποτελεί μέρος της παρούσας συζήτησης. Την ύπαρξη λόγιων προθέσεων γενικώς, τόσο με όσο και χωρίς αναφορά στην πτώση, αναφέρει και η σχολική γραμματική (Χατζησαββίδης και Χατζησαββίδου, στο *ίδιο*: 102, 140–143).

²⁴ Το **αφορώ** δεν είναι δίπτωτο (τ.έ. ρήμα που να δέχεται δύο συμπληρώματα αντικείμενου: άμεσο και έμμεσο), αλλά μονόπτωτο ρήμα (τ.έ. δέχεται μόνο ένα συμπλήρωμα αντικείμενου, το οποίο, στο συγκεκριμένο ρήμα, όπως και σε διάφορα άλλα ρήματα, ετίθετο σε πτώση δοτική στην αρχαία και λόγια Ελληνική). Αν, τώρα, λάβουμε υπόψη μας ότι: α) στα κατά δοτική μονόπτωτα ρήματα της αρχαίας Ελληνικής η δοτική τράπηκε σε αιτιατική, π.χ. **βοηθώ τινι** (δοτ.) > **βοηθάω/ βοηθώ κάποιον** και όχι ***σε κάποιον** β) ότι μόνο στα δίπτωτα, π.χ. **δίδωμι τινί τι > δίνω σε κάποιον κάτι** [σε + αιτ. για το έμμεσο αντικείμενο, απρόθετη αιτ. για το άμεσο αντικείμενο]· και γ) ότι, αν το **αφορώ** συντασσόταν με το **σε + αιτ.**, θα έπρεπε να λέμε **αυτό δεν σου αφορά = αυτό δεν αφορά σε σένα** (όπως **σου δίνω = δίνω σε σένα**) και όχι **αυτό δεν σε αφορά**, καθίσταται περισσότερο από σαφές ότι η μόνη ορθή σύνταξη του συμπληρώματος του **αφορώ** στη Νεοελληνική είναι αυτή που χρησιμοποιούμε στον αβίαστο και ανεπιτήδευτο λόγο: η σύνταξη με απρόθετη αιτιατική.

προαναφερθέντες σχήματα (**προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας < προστατεύω την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, αντιποίηση αρχής < αντιποιούμαι αρχή** κ.ά.)

- η αυξημένη χρήση – έως κατάχρηση – του σχήματος υπερβατού (**η εν θέματι υπ’ αριθμ. 1134/2012 απόφαση, της υπ’ αριθ. 14 / 2006 αποφάσεως, κατά την κρατήσασα στο Δικαστήριο γνώμη** κ.ά.), για λόγους περισσότερης συνοχής και συμπύκνωσης· η σχολική γραμματική αναφέρει αυτό το φαινόμενο, χωρίς να δηλώνει σε ποιο ύφος απαντά (Χατζησαββίδης και Χατζησαββίδου, *στο ίδιο*: 182).

5. Ιδιαιτερότητες στο γραφηματικό επίπεδο

Τέλος, η NENΓ εμφανίζει και κάποιες ιδιαιτερότητες στο γραφηματικό επίπεδο, οι οποίες μπορούν να συνοψιστούν στα εξής:

- χρήση πολυάριθμων νομικών, διοικητικών και θεσμικών συντομομορφών (κυρίως αρκτικολέξων και ακρωνύμων), μερικές από τις πιο εύχρηστες είναι οι εξής: ΑΕ (ανώνυμη/ -ος εταιρεία), ΔΕΕ (Δικαστήριο Ευρωπαϊκής Ένωσης), ΔΣ (διοικητικό συμβούλιο), ΔΣΑ (Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών), ΔΣΠειρ (Δικηγορικός Σύλλογος Πειραιώς), ΔΣΠ (Δικηγορικός Σύλλογος Πατρών), Δ.Χ. (δημόσιας χρήσης), ΕΔΑΔ/ ΕΔΔΑ (Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων/ Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου), ΕΕ (ετερόρρυθμη/ -ος εταιρεία· Ευρωπαϊκή Ένωση), ΕιρΑθ (Ειρηνοδικείο Αθηνών), ΕιρΠειρ (Ειρηνοδικείο Πειραιώς), ΕλΣυν (Ελεγκτικό Συνέδριο), ΕΠΕ (εταιρεία περιορισμένης ευθύνης), ΕΣΔΑ (Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών), ΕΣΔΙ (Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργιών), ΕφΑθ (Εφετείο Αθηνών), ΕφΠειρ (Εφετείο Πειραιώς), Ι.Χ. (ιδιωτικής χρήσης), ΟΕ (ομόρρυθμη/ -ος εταιρεία), ΑΚ (Αστικός Κώδικας), ΑΠ (Άρειος Πάγος), ΚΔΔ (Κώδικας Διοικητικής Δικονομίας), ΚΠολΔ (Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας), ΚΠΔ (Κώδικας Ποινικής Δικονομίας), ν. (νόμος), ν.δ. (νομοθετικό διάταγμα), ΝοΒ (Νομικό Βήμα), Ολ (Ολομέλεια), ΟΛΑΠ (Ολομέλεια Αρείου Πάγου), π.δ. (προεδρικό διάταγμα), ΠΚ (Ποινικός Κώδικας), ΠλημΑθ (Πλημμελιοδικείο Αθηνών), ΠλημΠειρ (Πλημμελιοδικείο Πειραιώς), ΠοινΧρ (Ποινικά Χρονικά), ΠρωτΑθ (Πρωτοδικείο Αθηνών), ΠρωτΠειρ (Πρωτοδικείο Πειραιώς), Σ (Σύνταγμα), ΣτΕ (Συμβούλιο της Επικρατείας), σχετ. (σχετικά), υ.α. (υπουργική απόφαση), υπ’ αρ./ υπ’ αριθ./ υπ’ αριθμ. (υπ’ αριθμόν) κ.ά.· η σχολική γραμματική αναφέρει τέτοιες συντομομορφές, μεταξύ των οποίων και κάποιες νομικές, χωρίς ωστόσο ρητή αναφορά στο ύφος ή το θεματικό πεδίο (Χατζησαββίδης και Χατζησαββίδου, *στο ίδιο*: 162)
- σποραδικά, χρήση πολυτονικού συστήματος, με βάση συνήθως την κοινωνικοπολιτική ιδεολογία, δήθεν βάσει των άρθρων 5 § 1 και 14 § 1 του Συντάγματος.

6. Ζητήματα μίξης κωδίκων (code-mixing) και πλημμελούς χρήσης (misuse)²⁵

Αφού είδαμε τα βασικά χαρακτηριστικά που διακρίνουν τη ΝΓ από τη ΓΓ, πολλά από τα οποία, όπως προαναφέρθηκε, απαντούν, σε διάφορους βαθμούς, και σε άλλες ειδικές – θεσμικές και τεχνικές (Κριμπάς και Βαλεοντής, *στο ίδιο*: 19–23) – υφολογικές ποικιλίες της Νεοελληνικής (είτε ως αποτέλεσμα επίδρασης της ΝΓ, είτε ως κοινή λόγια γλωσσική βάση), χρήσιμη για την παρούσα συζήτηση είναι μια σύντομη συζήτηση περί πλημμελούς χρήσης και μίξης κωδίκων στη ΝΕΝΓ, όπως προκύπτει από γλωσσική εξέταση ελληνόγλωσσων νομικών εγγράφων.

Σχετικά με τη μίξη κωδίκων, επισημαίνουμε ότι συχνά παρατηρείται άσκοπη χρήση τύπων της Καθαρεύουσας σε περιπτώσεις όπου η ΝΕΚ διαθέτει δόκιμο τύπο, με αποτέλεσμα να προκύπτει ένα είδος ανεπίτρεπτης²⁶ «μικτής» γλώσσας. Η Παναρέτου (*στο ίδιο*: 116) υποστηρίζει σχετικά τα εξής:

²⁵ Αυτή η ενότητα αποτελεί προσαρμογή, για τους σκοπούς της παρούσας συζήτησης, των σσ. 49–58 του έργου Βαλεοντής και Κριμπάς (2014).

²⁶ Γλωσσολογικά ανεπίτρεπτης κατ’ εμάς, όχι όμως και πειθαρχικά ελεγχόμενης, πβ. Μάνεσης (*στο ίδιο*: 17).

Ορισμένοι από τους αρχαϊσμούς συνιστούν νομικούς όρους ή στερεότυπες εκφράσεις, π.χ. *ο καθ' ου, αντιμωλία, ενώπιον του δικαστηρίου, κατάπτωση, οικεία διάταξη, ανήκεστος βλάβη, αγχιστείες, φύλακες θήρας, επί έλαττον (διαφορές), αλληλεγγύως* και η εμφάνισή τους μπορεί να θεωρηθεί δικαιολογημένη. [...] Σε πολλές περιπτώσεις όμως, προτιμώνται λόγιες ή αρχαϊζουσες λέξεις αντί των αντίστοιχων καθημερινών, με τις οποίες θα μπορούσαν να έχουν αντικατασταθεί χωρίς συνέπειες για το νόημα του κειμένου.

Αυτό το φαινόμενο εμφανίζεται κατά καιρούς σε δικόγραφα συντεταγμένα από δικηγόρους, καθώς και σε δικαστικές αποφάσεις, δηλαδή κυρίως σε νομικά κείμενα της τρέχουσας νομικής πρακτικής, ενώ είναι σπάνιο σε θεωρητικά νομικά κείμενα και πρακτικά ανύπαρκτο σε νομοθετικά. Θυμηδία προκαλεί η ανάμιξη στοιχείων της Καθαρεύουσας και ΝΕΚ ακόμη και σε κείμενα έγκριτων νομικών, τα οποία μάλιστα ενίοτε, παρά τη φαινομενική αρχαιοπρέπεια του λόγου τους, δεν διακρίνονται πάντοτε και για τη γλωσσική ορθότητα αυτού του αρχαιοπρεπούς λόγου. Εντελώς τυχαία και ενδεικτικά αναφέρουμε ένα κείμενο δημοσιευμένο από έγκριτο δικονομολόγο στο διαδίκτυο, συντεταγμένο σε ένα, θα λέγαμε, «αυτοσχέδιο» είδος μίγματος μεταξύ ΝΕΚ και Καθαρεύουσας χωρίς τελικά -ν αλλά με γενικές α' κλίσης σε -ου/ -ού, με καταβίβασμό του τόνου στη γενική ενικού των προπαροξύτωνων θηλυκών ουσιαστικών α' κλίσης κ.ά., όπου διαβάζουμε (σσ. 1-2 κατά σειρά εμφάνισης στο αρχείο doc, δεδομένου ότι δεν υπάρχει σελιδαρίθμηση):

Η εν θέματι υπ' αριθμ. 1134/ 2012 απόφαση ΑΠ εξεδόθη υπό το ερμηνευτικό φως της υπ' αριθ. 14 / 2006 αποφάσεως της Τακτικής Ολομελείας του Αρείου Πάγου (NoB 2006, 1264 με παρατηρήσεις Π. Μάζη). Κατ' αρχάς, η υπό ανάλυσιν απόφαση, συμφώνως μάλιστα και προς τα διαχρονικά διδάγματα της θεωρίας και τα πορίσματα παγίας νομολογίας (βλ. εντελώς ενδεικτικώς ΑΠ 756/ 2001, ΕλλΔνη 2002, 1395), επικυρώνει την θέση ότι η διαδικασία της κατατάξεως παραμένει ενιαία (με τη σύνταξη ενός πίνακα για όλους τους δανειστές) πλην όμως όχι και αδιαίρετη, με αυτόθροη συνέπεια ότι το δεδικασμένο της αποφάσεως (ενν. κατά το διαγνωστικό σκέλος του διατακτικού της) περιορίζεται μόνο στους διαδίκους της δίκης της ανακοπής, χωρίς να επηρεάζει τη θέση των άλλων δανειστών, εις τρόπον ώστε το δικαστήριο που δικάζει την ανακοπή να περιορίζεται στα όρια του αιτήματος αυτής και να μην έχει εξουσία να προβεί αυτεπαγγέλτως στην αναδιάρθρωση του πίνακα κατατάξεως. [...]

[...]

Πέραν τούτων, στην επίδικη περίπτωση ετέθη ως ζητούμενο η κατάφαση ή μη του δικαιώματος του προσημειούχου δανειστού να αναγγελθεί σε επιστευδόμενο πλειστηριασμό πριν από την τροπή της προσημειώσεως σε υποθήκη. Διαφορετικό, αν και απολύτως συναφές, είναι το εριζόμενο σε θεωρία και νομολογία ζήτημα εάν και πάντως βάσει ποίων διατάξεων δικαιούται ή όχι ο προσημειούχος δανειστής όχι απλώς να αναγγελθεί αλλά να ασκήσει αυτός ο ίδιος την εμπράγματη υποθηκική αγωγή (actio hypothecaria in rem) η οποία προσνέμεται κατά την γραμματική διατύπωση των άρθρων 1291επ. ΑΚ μόνο στον ενυπόθηκο δανειστή. [...]²⁷

Στα εν λόγω αποσπάσματα επισημαίνουμε π.χ. τον τύπο **προσημειούχου** [sic] **δανειστού** αντί **προσημειωσιούχου δανειστού** (πβ. **συμβασιούχος, συνταξιούχος, παραχωρησιούχος**), τη διατύπωση **το εριζόμενο**²⁸ **σε θεωρία και νομολογία ζήτημα** αντί **το ζήτημα για το οποίο επικρατεί έριδα σε θεωρία και νομολογία**, ή τον τύπο **αυτόθροη συνέπεια** αντί **αυτόθροο συνέπεια** (όπως θα επέβαλλε η γλωσσική νόρμα του συγκεκριμένου συγγραφέα).

²⁷ Το κείμενο είναι διαθέσιμο στον ιστότοπο του Δικηγορικού Συλλόγου Πατρών (ΔΣΠ). Βλ. ιστοσελίδα http://www.dspatras.gr/v2/attachments/article/3520/ΠΡΟΣΗΜΕΙΩΣΗ_ΥΠΟΘΗΚΗΣ_ΚΑΤΑΣΧΕΣΗ_ΑΚΙΝΗΤΟΥ.doc (επίσκεψη 6 Αυγούστου 2014).

²⁸ Αυτή η χρήση της μετοχής **εριζόμενος/-η/ -ο** έχει, δυστυχώς, παγιωθεί στη ΝΕΝΓ, παρότι μορφοσυντακτικά εσφαλμένη.

Σε αποφάσεις ακόμη και ανώτατων δικαστηρίων, όπως του Αρείου Πάγου, συναντάμε διατυπώσεις που προδίδουν – παλαιόθεν – άγνοια της κατηγορίας και του τρόπου χρήσης των αποθετικών ρημάτων (μορφολογικώς μεσοπαθητικά, σημασιολογικώς ενεργητικά) όπως το ενεργητικής σημασίας, μεταβατικό ρήμα **επικαλούμαι**, ο – σήμερα σπάνιος – ενεργητικός τύπος του οποίου (**επικαλώ**) έχει διαφορετική σημασία (= καλώ με πρόσθετο όνομα), συνεπώς η οικεία παθητική μετοχή (**επικαλούμενος/-η /-ο**) διατηρεί την ενεργητική σημασία.

[...] η Εισαγγελική Αρχή που είχε παραγγείλει την επίδοση δεν γνώριζε την επικαλούμενη από αυτόν ως γνωστή κατοικία του, [...]²⁹

Σε άλλη απόφαση του Αρείου Πάγου διαβάζουμε:

[...] - αφού γίνεται δεκτόν ότι "δεν είναι δυνατόν να γίνει δεκτό ότι αγνοούσαν τον τρόπο με τον οποίο γινόταν η φόρτωση και η συσκευασία των εμπορευμάτων, αφού λόγω της θέσεώς τους μπορούσαν να λάβουν γνώση αυτής οποιαδήποτε στιγμή.....". [...]³⁰

Εδώ παρατηρούμε τη χρήση του (άσκοπου) λόγιου τύπου **δεκτόν** (ενώ, σε ολόκληρη τη συγκεκριμένη απόφαση, τα ουδέτερα λήγουν κανονικά σε -ο, με εξαίρεση του τύπου **δυνατόν** που χρησιμοποιείται ευρύτατα και, ουσιαστικά, μέσω του -ν διακρίνεται από το ουδέτερο του **δυνατός** με την κυριολεκτική σημασία) και, αμέσως στη συνέχεια, στο απόσπασμα βουλεύματος (τ.έ. εξίσου δικαστικού νομικού κειμένου) που παρατίθεται, τον τύπο **δεκτό** της ΝΕΚ. Και παρακάτω, στην ίδια απόφαση:

[...] Καθίσταται έτσι σαφές ότι δεν ελήφθησαν υπόψη και δεν εκτιμήθησαν οι μαρτυρικές καταθέσεις [...].³¹

Εδώ παρατηρούμε τον ανύπαρκτο τύπο **εκτιμήθησαν**, ο οποίος δεν έχει ούτε τη μορφή **εξετιμήθησαν** που θα επέβαλλε η Καθαρεύουσα, ούτε τη μορφή **εκτιμήθηκαν** που θα επέβαλλε η ΝΕΚ (ακόμη και στο επίσημο ύφος). Πρόκειται, δηλαδή, για μια τυπική περίπτωση μίξης κωδίκων (code-mixing), ανεπίτρεπτης σε επίσημο έγγραφο.

Το αντίθετο – εξίσου ακραίο – φαινόμενο, της χρήσης μιας βεβιασμένης δημοτικής, παρατηρήθηκε για κάποιο διάστημα τη δεκαετία του 1980, πλέον όμως έχει εκλείψει, έχοντας αφήσει κάποια ίχνη σε νομοθετικά κείμενα, π.χ. στον Αστικό Κώδικα, όπου χρησιμοποιείται παγίως ο όρος **αποσβήνεται** αντί **αποσβέννυται** (όπως, ενδεικτικά, στο άρθρο 1169 ΑΚ κ.α.).

Η Άννα Αναστασιάδη, η οποία υπήρξε επικεφαλής της Επιτροπής μεταγλώττισης διοικητικών εγγράφων του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης από την Καθαρεύουσα στη Δημοτική, σημειώνει (Αναστασιάδη 1977: 17) αναφορικά με τα λόγια στοιχεία των οποίων προκρίθηκε η διατήρηση:

«Ίσως όλοι δε θα συμφωνούσαν με αυτές τις αλλαγές. Άλλοι θα έβρισκαν ότι διατηρήθηκαν πολλά λόγια στοιχεία, άλλοι πάλι θα ήθελαν να διατηρηθούν περισσότερα. Δεν είναι δυνατό να υπάρχει ομοφωνία, όπως και δεν υπήρχε πάντα σε όλες τις περιπτώσεις ανάμεσα στα μέλη της Επιτροπής.»

Είναι γεγονός ότι οι εναπομείναντες νοσταλγοί της Καθαρεύουσας θα διαμαρτύρονταν ούτως ή άλλως, όπως και οι ακραιφνείς δημοτικιστές (οι οποίοι, ωστόσο, μάλλον έχουν εκλείψει σήμερα), γιατί τα προβλήματά τους δεν είναι στην πραγματικότητα γλωσσικά, αλλά ιδεολογικοπολιτικά. Την ιδεολογικοπολιτική διάσταση στη γλωσσική χρήση αναφέρει και η σχολική γραμματική (Χατζησαββίδης

²⁹ ΟΛΑΠ 2/2014. Αυτή η του **επικαλούμενος/-η /-ο** χρήση έχει, ουσιαστικά, επικρατήσει.

³⁰ ΑΠ 601/2008

³¹ ΑΠ 601/2008

και Χατζησαββίδου, στο ίδιο: 180–181). Αν λάβουμε υπόψη μας όσα ορθώς, κατά τη γνώμη μας, γράφει ο Σταυράκης (στο ίδιο: 41–42 με τις εκεί παραπομπές), συγκεκριμένα ότι:

Ειδικότερα νεοελληνική γλώσσα δεν είναι ούτε α) η καθαρεύουσα ούτε, όμως, β) η προτριανταφυλλίδια και προτζαρτζάνεια δημοτική, η δημοτική-μητρική γλώσσα των ελλήνων στους χρόνους της Τουρκοκρατίας και η γλώσσα των δημοτικών τραγουδιών ούτε βεβαίως η «μικτή» γλώσσα.

τότε, κατά τη γνώμη μας, τουλάχιστον στον αυστηρά νομικό λόγο, αρχαιόκλιτοι τύποι όπως λ.χ. **ενάγων (-οντος), προεδρεύων (-οντος), προσήσας (-ντος)** κ.ά. δεν θα πρέπει να θεωρούνται καν «Καθαρεύουσα». Άλλωστε, και η Παναρέτου (αυτόθι) γράφει σχετικά με τέτοιους όρους:

[...]. Η αντικατάσταση των όρων αυτών, το περιεχόμενο των οποίων είναι πλέον σαφώς προσδιορισμένο, από νέους ενέχει τον κίνδυνο δημιουργίας ασαφειών και συνεπακόλουθων νομικών προβλημάτων.

Ακόμη και η προσαρμογή των λόγιων στοιχείων στο κλιτικό παράδειγμα της ΝΕΚ, η οποία, κατά τη γνώμη μας, είναι η μοναδική τροποποίηση που επιτρέπεται κανείς να επιφέρει στο λόγο, «απολιθωμένο» τμήμα της Νεοελληνικής³², υποχωρεί σε πολλές περιπτώσεις στη ΝΓ· όπως γράφει ο Σταυράκης (στο ίδιο: 56):

Η ένταξη γίνεται αφού οι *νομικοί αυτοί όροι προσαρμοστούν στο τυπικό της δημοτικής* (σύμβαση, ισόβια πρόσδοδος, αγωγή-αγωγές, μήνυση, δεδικασμένο κ.λπ.), *με παρέκκλιση στις περιπτώσεις εκείνες όπου η γλωσσική μορφή είναι συνυφασμένη με τους όρους και όπου κατ' ανάγκην οι όροι διατηρούνται αυτούσιοι, ως μέρος της ορολογίας [...]*.³³

Ανάλογες είναι λ.χ. και περιπτώσεις όρων όπως **ζημία** (Σταυράκης, στο ίδιο: 139), καθώς η νομική έννοια την οποία κατασημαίνει είναι συνυφασμένη με τη φωνολογική μορφή τους, αλλά και παγιωμένων τύπων όπως **Αρείου Πάγου, ενόπλων δυνάμεων** κ.ά. (†Μάνεσης, στο ίδιο: 47). Επίσης, δικαιολογείται απολύτως η ελεύθερη επιλογή όπου επικρατεί προδήλως διπλοτυπία (†Μάνεσης, στο ίδιο: 17), και ας προέρχεται ο ένας τύπος από την Καθαρεύουσα (π.χ. **ορθώς** και **ορθά, πολιτικώς** και **πολιτικά, ελήφθη** και **λήφθηκε, επίδοσης** και **επιδόσεως**), ενώ εδώ θα πρέπει να προσθέσουμε και την ανάγκη χρήσης τύπων της Καθαρεύουσας προς αποφυγήν σύγχυσης. Για παράδειγμα, μολονότι δεν δικαιολογείται η χρήση τύπων όπως **απεδόθησαν, νόμιμος αιτία, βαρείας αμελείας** κ.ά., επιβάλλεται ωστόσο η χρήση λ.χ. του τύπου **ενεχειρίσθη** (το έγγραφο) και όχι **εγχειρίστηκε**³⁴, παρά τον κοινό τύπο του ενεστώτα και άλλων χρόνων, ή η χρήση επιρρημάτων σε **-ως/ -ώς** πριν από ονομαστική/ αιτιατική ουδετέρου πληθυντικού σε **-α/ -ά**, για τη σαφήνεια του νοήματος και την απρόσκοπτη κατανόηση του κειμένου από τον λήπτη (λ.χ. **παρὰ νόμῳ** **αποκτηθέντα** και όχι **παρά νόμο** **αποκτηθέντα**). Τέτοια είναι και η περίπτωση της χρήσης μετοχών, ρηματικών επιθέτων και ουσιαστικών³⁵ και υπερβατού σχήματος³⁶, τα οποία εξασφαλίζουν περισσότερη συμπύκνωση και οικονομία στον ούτως ή άλλως μακροπερίοδο νομικό λόγο, παρά την αντίθετη, πλέον, επίσημη πρακτική η οποία αντικατοπτρίζεται, μεταξύ άλλων, στην προαναφερθείσα έκδοση της Γενικής Γραμματείας της Κυβέρνησης με τίτλο *Το Ευρωπαϊκό Δίκαιο στην Ελλάδα. Εγχειρίδιο Εναρμόνισης*, όπου αναφέρεται ρητά ότι (Μαρτσούκου και Τράντας 2013: 41):

³² Τη διφυΐα της ΝΕΚ επισημαίνει, ορθότατα, και η σχολική γραμματική, βλ. Χατζησαββίδης και Χατζησαββίδου (στο ίδιο: 15, 180).

³³ Η πλαγιογράφηση στο πρωτότυπο.

³⁴ Η Παναρέτου (στο ίδιο: 117) θεωρεί, πάντως, άσκοπη τη χρήση, μεταξύ άλλων, της λέξης **εγχειρίζει** αντί **δίνει/ παραδίδει**.

³⁵ Ομοίως η Παναρέτου (στο ίδιο: 101–102, 117).

³⁶ Αντίθετος, αν και με επιφυλάξεις, ο Σταυράκης (στο ίδιο: 199–200).

18. Τα υπερβατά σχήματα λόγου, δηλαδή η παρεμβολή μίας ή περισσότερων λέξεων ανάμεσα σε δύο άλλες, που έχουν στενή συντακτική και λογική σχέση, πρέπει να αποφεύγονται. Οι μετοχές πρέπει να αντικαθίστανται με περιφράσεις που τις αναλύουν. Η απόλυτη μετοχή στη γενική (γενική απόλυτη) πρέπει να αναλύεται σε δευτερεύουσα πρόταση.

Από την άλλη πλευρά, θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει βάσιμα ότι, **ειδικά στο μέρος εκείνο των νομικών κειμένων το οποίο αποτελείται από ελεύθερο, ρέοντα λόγο**³⁷, δεν θα πρέπει να αποκλείονται ασυζητητί, ως δημοτικιστικές ακρότητες, εύχρηστες καταλήξεις όπως *-άνε, -αγε* αντί *-ούν, -ούσε* (π.χ. *ζητάνε* ή *ζητούνε* αντί *ζητούν, προσπέρναγε* στη *στροφή*, αντί *προσπερνούσε* στη *στροφή* κ.ά.), παρά τις αντίθετες απόψεις ειδικών (†Μάνεσης, *στο ίδιο*: 64–66· Σταυράκης, *στο ίδιο*: 79–80), με το σκεπτικό ότι αυτοί οι τύποι ανήκουν στο πελοποννησιακό ιδίωμα το οποίο αποτελεί αναμφίβολα, μαζί με το επτανησιακό και κάποια στοιχεία από το κωνσταντινουπολίτικο, τη βάση της ΝΕΚ (Horrocks 2010: 382). Στο ίδιο πνεύμα, θα μπορούσε να μη θεωρείται ιδιωματική ακρότητα η χρήση συλλαβικής αύξησης σε ολόκληρο το κλιτικό παράδειγμα του παρατατικού και του αορίστου των ρημάτων (λ.χ. *επίστευε, εξήτησε*, αντί *πίστευε, ζήτησε*), κατά το επτανησιακό (αλλά και το αρχαϊζόν) παράδειγμα. Τέτοιες χρήσεις θα μπορούσαν να (επαν)ενταχθούν στο πλαίσιο μιας αποδεκτής πολυτυπίας στο πλαίσιο της ΝΕΚ, με το σκεπτικό ότι δεν συνιστούν καθαρά ιδιωματικά στοιχεία όπως θα ήταν λ.χ. η χρήση αιτιατικής αντί γενικής για τη δήλωση του έμμεσου αντικειμένου, η χρήση αποκλειστικά της αύξησης *ή-* (π.χ. *ήπρεπε, ήβαλε* κ.ά.) ή της κατάληξης *-εύγω* (αντί *-εύω*, π.χ. *πιστεύγω*) πολλών ιδιωμάτων ή η χρήση καθαρά ιδιωματικών λέξεων που δεν χρησιμοποιούνται στη γραπτή ΝΕΚ (π.χ. *τηράω, αγροικάω* κ.ά.). Όπως ακριβώς ο †Α.Ι. Μάνεσης επικαλείται τα άρθρα 5 § 1 και 14 § 1 του Συντάγματος σχετικά με τη δυνατότητα απόκλισης από τους κανόνες της ΝΕΚ υπέρ κάποιων πιο αρχαιοφανών στοιχείων, έτσι θα μπορούσε κανείς να επικαλεστεί τα ίδια άρθρα υπέρ της απόκλισης υπέρ κάποιων πιο λαϊκότερων στοιχείων.

- Το ζήτημα, πάντως, του επιτρεπτού ποσοστού Καθαρεύουσας στη ΝΕΝΓ (και γενικότερα στο επίσημο ύφος της ΝΕΚ) δεν φαίνεται να εξαντλείται εύκολα και είναι βέβαιο ότι θα εξακολουθούν να υπάρχουν περιπτώσεις που απαιτούν *ad hoc* και *ex post facto* αιτιολόγηση, παρά τις φιλότιμες προσπάθειες κωδικοποίησης (Σταυράκης, *στο ίδιο*: 37–57 με τις εκεί παραπομπές· †Μάνεσης, *στο ίδιο*: 15–73 και ολόκληρο) των οικείων περιπτώσεων σύγκρουσης Καθαρεύουσας και ΝΕΚ στη ΝΕΝΓ και τη ΝΕΝΟ. Εδώ εντάξαμε απλώς μερικές σκέψεις, δικές μας και άλλων μελετητών, σχετικά με τη θέση της Καθαρεύουσας στη σημερινή ΝΕΝΓ.

7. Συμπεράσματα

Η συζήτηση που προηγήθηκε ενισχύει παλαιότερες και στηρίζει νέες διαπιστώσεις, οι οποίες μπορούν να συνοψιστούν στα παρακάτω:

- Στην Ελλάδα, όπου η διατήρηση της νεοελληνικής γλωσσικής κληρονομιάς «ανέπαφης» επιδιώχθηκε με εσφαλμένο τρόπο και μέσα από ποικίλες ιστορικές, πολιτικές και γλωσσολογικές παρανοήσεις³⁸, η ΝΕΝΓ πέρασε μέσα από την ξύλινη καθαρεύουσα (πολλά στοιχεία της οποίας αποτελούσαν ήδη μετάφραση από ξένες γλώσσες, πρωτίστως τη Γαλλική³⁹), διατηρώντας έτσι στοιχεία υφολογικής και συντακτικής διφυΐας (Χατζησαββίδης και Χατζησαββίδου, *στο ίδιο*: 180), ενίοτε με συνακόλουθη δυσλειτουργία, ακόμη και στη σύγχρονη εκδοχή της (Βαλεοντής και Κριμπάς, *στο ίδιο*: 40–41 και ιδίως υποσημείωση 101). Δεν είναι

³⁷ Αντίστοιχο με το *τρίτο στρώμα γλώσσας* των κοινοτικών νομικών κειμένων (Κουτσιβίτης 1994: 342). Τέτοιο στρώμα, ασφαλώς, υπάρχει σε κάθε νομικό κείμενο, για να μην πούμε σε κάθε ειδικό κείμενο, και όχι μόνο στα κοινοτικά νομικά κείμενα.

³⁸ Για τέτοιες παρανοήσεις βλ. Χάρης (επιμ.) (2001: ολόκληρο).

³⁹ Είναι γνωστό στους γλωσσολόγους ότι η Καθαρεύουσα δανειζόταν σημασίες, φράσεις και ολόκληρες δομές από τη Γαλλική, όπως ασφαλώς έπρατταν οι περισσότερες ευρωπαϊκές γλώσσες από την εποχή του γαλλικού διαφωτισμού έως και τα μέσα του 20ού αι., βλ. ενδ. Contossoroulos (1978: 193–207 και ολόκληρο).

τυχαίο ότι, στην αρχή της δεκαετίας του 1980, η ΝΕΝΓ βρισκόταν ακόμα υπό την επιρροή της Καθαρεύουσας (Λουπάκη 2005: 77, 82–83). Ωστόσο, σε σχέση με το δυσνόητο χαρακτήρα της νομικής γλώσσας, θα πρέπει να έχει κανείς υπόψη του τη συνεπή παρατήρηση του †Tiersma (1999: 7):

[...]. Σε διάφορους βαθμούς, η νομική γλώσσα [legal language] ανέκαθεν διέφερε από τη συνήθη γλώσσα [ordinary language]. Όποτε οι διαφορές μεγάλωναν αρκετά, σημειώνονταν διαμαρτυρίες και προσπάθειες για τη βελτίωση της κατάστασης. Ωστόσο, μετά από κάθε μεταρρύθμιση, το χάσμα μεταξύ νομικής και συνήθους γλώσσας μεγάλωνε σταδιακά και πάλι, οδηγώντας σε άλλον ένα γύρο διαμαρτυριών και μεταρρύθμισης. Ίσως θα πρέπει να μάθουμε κάτι από το παρελθόν, αντί να το αναπαράγουμε αενάως.

- Η ΝΕΝΓ διαθέτει ιδιαιτερότητες σε σχέση με τη ΓΓ, ίσως περισσότερες απ' όσες διαθέτει κάθε άλλη νεοελληνική ειδική γλώσσα.
- Αυτές οι ιδιαιτερότητες εκτείνονται στο φωνολογικό, στο μορφολογικό, αλλά και στο συντακτικό και μορφοσυντακτικό επίπεδο.
- Στη νομική πρακτική παρατηρείται πλημμελής χρήση της ΝΓ και μίξη κωδίκων (λόγιας και δημώδους) πέρα από τα αποδεκτά όρια.
- Το πρόβλημα δεν είναι η επίδραση της Καθαρεύουσας από μόνη της, αλλά η κακή ποιότητα νομικού λόγου που παράγεται (και) εξ αιτίας της μίξης κωδίκων και της άγνοιας των κανόνων της λόγιας και δημώδους ΝΕΚ.
- Η σχολική γραμματική καλύπτει μέρος μόνο των ιδιαιτεροτήτων που συναντά κανείς στη νεοελληνική νομική γλώσσα, και οπωσδήποτε όχι στην έκταση που απαιτείται από μια εξειδικευμένη γραμματική.

Συνεπώς, παρά τη δημοσίευση εξαιρετικών έργων που θίγουν λεπτομερώς τα σχετικά ζητήματα, η ανάγκη εκπόνησης μιας «γραμματικής της νεοελληνικής νομικής γλώσσας», στο πλαίσιο της εκπόνησης μιας «γραμματικής του νεοελληνικού επιστημονικού (και ευρύτερα τεχνικού) λόγου» εμφανίζεται αδήριτη. Μέρος αυτής της προσπάθειας φιλοδοξεί να αποτελέσει και η παρούσα συμβολή.

Βιβλιογραφία

- Αλεβαντής, Π. (2014) «Χρήση εργαλείων ορολογίας και ανάγκες σε ορολογία. Αποτελέσματα ερωτηματολογίου» στο Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Πρακτικά Ημερίδας Εργασίας «Δίκτυο ορολογίας για την νεοελληνική γλώσσα και μετάφραση», Αθήνα, 11 Απριλίου 2014, Γραφείο Αθηνών της Γενικής Διεύθυνσης Μετάφρασης. Αθήνα: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Αντιπροσωπεία στην Ελλάδα, 2014, 20–33 (όπως εμφανίζονται στο αρχείο pdf που περιέχει τα Πρακτικά), βλ. ιστοσελίδα <http://ec.europa.eu/greece/pdf/2014-06-03-praktika-imeridas+parartimata.pdf> (επίσκεψη 6 Ιουλίου 2014).
- Αναστασιάδη, Α. (1977) «Η νεοελληνική στη διοίκηση» στο Α. Αργυρίου (επιμ.) *Προβλήματα μεταγλωττισμού στη νεοελληνική γλώσσα*. Αθήνα: Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού, 11–25.
- Βαλεοντής, Κ.Ε. και Π.Γ. Κριμπάς (2014) *Νομική γλώσσα, νομική ορολογία. Θεωρία και πράξη*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη/ ΕΛΕΤΟ.
- Bhreathnach, Ú. (2011) *A Best Practice Model for Term Planning, vol. 3* (διδακτορική διατριβή). Dublin: Fiontar, Dublin City University.
- Βλαχόπουλος, Σ. (2003) «Η μετάφραση και ο μεταφραστής νομικών κειμένων: Θεωρητικές και πρακτικές πτυχές», *Εφαρμοσμένη Γλωσσολογία* 19, 21–34.
- Blückert, A. (2010) *Juridiska – ett nytt språk? En studie av juridikstudenters språkliga inskolning*, Uppsala: Uppsala Universitet, σειρά Skrifter utgivna av Institutionen för Nordiska Språk vid Uppsala Universitetar. 79.
- Cabré, M.T. (2004) “¿Lenguajes especializados o lenguajes para propósitos específicos?” *Foro Hispánico* 26 (Textos y discursos de especialidad: el español de los negocios), 19–34.

- Calvi, M.V. (2004) "El léxico de la enseñanza de ELE con fines específicos", ανακοίνωση που εκφωνήθηκε στο πλαίσιο της V Jornada-Coloquio de la Asociación Española de Terminología (AETER) «Comunicar y enseñar a comunicar el conocimiento especializado»(Alcalá, 15 de octubre de 2004) στην ιστοσελίδα <http://cvc.cervantes.es/lengua/aeter/conferencias/calvi.htm> (επίσκεψη 11 Ιουλίου 2014).
- Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης (2006) *Εγχειρίδιο οδηγιών για την κωδικοποίηση της νομοθεσίας*. Αθήνα: Κεντρική Επιτροπή Κωδικοποίησης.
- Contossopoulos, N.G. (1978) *L'influence du français sur le grec. Emprunts lexicaux et calques phraséologiques*. Athènes.
- de Groot, G.-R. (2012) "The Influence of Problems of Legal Translation on Comparative Law Research" στο C.J.W. Baaij (επιμ.) *The Role of Legal Translation in Legal Harmonization*. Alphenaaanden Rijn: Wolters Kluwer, σειρά Law & Business, 139–159.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2003) Κοινός πρακτικός οδηγός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής για τα πρόσωπα που συμβάλλουν στη σύνταξη των νομοθετικών κειμένων στο πλαίσιο των κοινοτικών οργάνων. Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.
- Horrocks, G.C. (2010[1997]) *Greek: A History of the Language and its Speakers* (2nd edition). Malden/Oxford/Chichester: Wiley-Blackwell.
- Κουτσιβίτης, Β. (1994) *Θεωρία της μετάφρασης*. Αθήνα: Ελληνικές Πανεπιστημιακές Εκδόσεις.
- Koutsivitis, V. (1986) « Réflexions terminologiques et traductologiques à partir de la version grecque du traité CEE » (το κείμενο του κυρίως άρθρου είναι συντεταγμένο στα Ελληνικά, με τίτλο: «Ορολογικές και μεταφραστικές παρατηρήσεις με αφορμή το ελληνικό κείμενο της Συνθήκης ΕΟΚ»), *Terminologie et Traduction* 3, 15–27.
- Κριμπάς, Π.Γ. (2014) «Νομική γλώσσα» στο *Λεξικό Νομικής Ορολογίας II–Δημόσιο Δίκαιο*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 564–565.
- Λουπάκη, Ε. (2005) *Η διαφοροποίηση μεταξύ πρωτοτύπου και μεταφράσματος: η περίπτωση των κοινοτικών κειμένων*(διδακτορική διατριβή). Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
- †Μάνεσης, Ι.Α. (1999) *Η νεοελληνική γλώσσα στη Νομική Επιστήμη*. Χαλάνδρι: Προσκήνιο, Εκδόσεις Άγγελος Σιδεράτος.
- Mattiello, E. (2010) "Nominalization in English and Italian legal texts", *ESP Across Cultures* 7 (Special issue: Legal English across cultures), 129-146.
- Mattila, H. (2006) *Comparative Legal Linguistics*. Surrey/Burlington: Ashgate.
- Närvänen, A.-L. (1999) *Närkvalitativastudierblirtext*. Lund: Studentlitteratur.
- Neubert, A. και G.M. Shreve (1992) *Translation as Text*. Kent: The Kent State University Press.
- Newmark, P. (1988) *A Textbook of Translation*. London: Prentice Hall International Ltd.
- Παναρέτου, Ε. (2009) *Νομικός λόγος. Γλώσσα και δομή των νόμων*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Σταυράκης, Α.Ν. (2010) *Νεοελληνική νομική γλώσσα και ορολογία*. Αθήνα: Π.Ν. Σάκκουλας, σειρά Δίκαιο & Οικονομία.
- †Tiersma, P.M. (2006) "Some Myths about Legal Language", *Law, Culture and the Humanities* 2, 29–50.
- †Tiersma, P.M. (1999) *Legal Language*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Χάρης, Γ.Η. (επιμ.) (2001) *Δέκα μύθοι για την ελληνική γλώσσα*. Αθήνα: Πατάκης.
- Χατζησαββίδης, Σ. και Α. Χατζησαββίδου (χ.χ.) *Γραμματική νέας ελληνικής γλώσσας. Α', Β' και Γ' Γυμνασίου*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Ελληνική νομολογία

ΟΛΑΠ 2/2014
ΑΠ 601/2008